

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

U D H Ë R R Ë F Y E S
PËR VLERËSIMIN
EX-POST TË LEGJISLACIONIT
NË REPUBLIKËN E KOSOVËS

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Udhërrëfyes
për vlerësimin ex-post të legjislacionit në
Republikën e Kosovës¹

¹ Udhërrëfyesi është miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës me Vendimin nr. 03/38 të datës 15.07.2015

Parathënie

Reforma ligjore në Republikën e Kosovës, si shtet më i ri në Evropë, krahasuar me vendet e tjera të reformuara evropiane, ka kërkuar dhe kërkon hartimin e plotë të legjislacionit, që nënkupton edhe përfshirjen e një sërë fushash dhe institucionesh të reja ligjore që nuk ekzistojnë më herët në Republikën e Kosovës. Për mbështetjen e ndërtimit të plotë të sistemit ligjor në Republikën e Kosovës, është e nevojshme një përpjekje e rëndësishme, jo vetëm legjislative.

Nevoja për të prodhuar qindra ligje për një kohë të shkurtër detyron një presion të lartë tek ministrinë e linjës, si për konceptimin ashtu edhe zbatimin e akteve të reja ligjore. Ky është edhe një nga shqetësimet e Qeverisë së Republikës së Kosovës. Përkushtimi i saj për përmirësimin e hartimit të politikave dhe legjislacionit dhe njëkohësisht edhe përmirësimin e zbatimit të legjislacionit dhe ecjes drejt zhvillimit sistematik të vlerësimit të ndikimit rregullativ, është shprehur edhe në Strategjinë për Rregullim më të Mirë 2014 – 2020, e cila është miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës, me Vendimin nr. 03/189 të datës 23.05.2014.

Vlerësimi ex-post është mjet i rregullimit më të mirë, i definuar nga Strategjia për Rregullim më të Mirë 2014-2020. Vlerësimi ex-post i mundëson administratës publike të mbledh të dhëna, mes tjerash: se si një akt juridik është zbatuar; nëse legjislacioni ka arrit qëllimet e parapara; nëse legjislacioni është kosto efektive; dhe për arsyet e mundshme që kanë rezultuar në vështirësi/efekte të padëshiruara. Këto informata i shërbejnë organeve propozuese si dhe Qeverisë në përgjithësi për të vendosur nëse legjislacioni i vlerësuar përmes vlerësimit ex-post duhet të ndryshohet apo zëvendësohet me dispozita të reja.

Qëllimi kryesor i vlerësimit ex-post është: të ndihmojë politikë-bërësve, dhe zbatuesve të dispozitave juridike (veçanërisht ministrive dhe administratës publike), për të vlerësuar nëse korniza ligjore aplikohet në mënyrën e duhur nga zbatuesit përfundimtar (administratë publike, publiku i gjerë, autoritet lokale, bizneset) dhe, të vlerësojë nëse

qëllimet fillestare dhe objektivat janë arritur.

Vlerësimi ex-post duhet të dallohet nga funksioni monitorues i Kuvendit: e para është proces i vet-vlerësimit i bërë nga qeveria në politikat e veta dhe rezultatet, përderisa, e fundit është funksioni mbikëqyrës parlamentar, p.sh. kontrolli ndaj veprimeve të Qeverisë.

Në këtë drejtim, Qeveria e Republikës së Kosovës, me Vendimin e saj nr. 03/38, në mbledhjen e mbajtur më 15.07.2015, ka miratuar Udhërrëfyesin për vlerësimin ex-post të legjislacionit në Republikën e Kosovës, i cili do të shërben për të vendosur hapat që kërkohen të ndërmerren për të bërë vlerësimin ex-post. Këtu ofrohen hapa praktikë që udhëheqin procedurën e Vlerësimit ex post.

Qeveria e Republikës së Kosovës ka futur në përdorim Metodologjinë e vlerësimit ex-post, me qëllim të përmirësimit të nivelit të informacioneve dhe çështjeve zbatuese. Para se të filloj vlerësimi ex-post, qasja ndaj vlerësimit duhet të caktohet qartësisht dhe të planifikohet në mënyrë të kujdesshme duke ndjekur pesë hapat: nëse legjislacioni duhet të vlerësohet (Hapi 1); afati kohor për vlerësimin (Hapi 2); çka duhet vlerësuar/fushëveprimi i vlerësimit (Hapi 3), kush janë zbatuesit (Hapi 4); dhe burimet e informatave dhe të dhënat e nevojshme për vlerësimin ex-post (Hapi 5).

Udhërrëfyesi është hartuar bashkërisht nga të gjitha ministritë, me mbështetjen e vazhdueshme të OSBE-Misioni në Kosovë, përmes Projektit: *“Mbështetja e sistemit juridik për ngritje të pajtueshmërisë me standardet ndërkombëtare”*, të cilët i falënderojmë për mbështetjen e tyre.

Komentet dhe sugjerimet për përmirësimin e Udhërrëfyesit janë të mirëseardhura. Ato mund të paraqiten me shkrim pranë Zyrës Ligjore të Zyrës së Kryeministrit.

Me respekt!

Besim M. Kajtazi

Drejtor i Zyrës Ligjore, Zyra e Kryeministrit

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 03/38

Datë: 15.07.2015

Qeveria e Republikës së Kosovës, në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4. dhe 93 paragrafi (4) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores nr. 02/2011 për fushat e përgjegjësisë administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive, e ndryshuar dhe plotësuar me Rregulloren nr. 07/2011 dhe nenit 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës nr. 09/2011, duke u bazuar në Strategjinë për Rregullimin më të Mirë 2014-2020, shtojca 2 e Planit të Veprimit, Reformat e Legjislacionit ekzistues për të rritur konkurrueshmërinë, në mbledhjen e mbajtur më 15 korrik 2015, nxjerr këtë:

V E N D I M

1. Aprovohet Udhërrëfyesi për Vlerësimin Ex-post të Legjislacionit në Republikën e Kosovës, i cili është bashkëngjitur këtij Vendimi.
2. Ministrinë-organet propozuese janë përgjegjëse për kryerjen e analizës së vlerësimit Ex-post siç përcaktohet në Udhërrëfyese.
3. Sekretari i Përgjithshëm i Zyrës së Kryeministrit themelon Grupin mbikëqyrës me përfaqësues të departamenteve ligjore të ministrive të linjës që koordinon vlerësimin Ex-post për ligjet e të gjitha ministrive. Grupi Mbikëqyrës udhëhiqet nga përfaqësuesi i Zyrës Ligjore të Zyrës së Kryeministrit.
4. Në gjashtëmujorin e parë pas hyrjes në fuqi të këtij Udhërrëfyesi, Zyra Ligjore në Zyrën e Kryeministrit në bashkëpunim me ministrinë, identifikon deri në dy ligje për vlerësim në bazë të udhërrëfyesis, si pilot projekt.
5. Zyra Ligjore në Zyrën e Kryeministrit në bashkëpunim të ngushtë me Grupin mbikëqyrës, është përgjegjëse për koordinimin e punëve ndërministrore dhe krijon Programin Vjetor Vlerësues Ex-post.
6. Ministrinë përkatëse, mund të themelojnë grupe të punës për realizimin e vlerësimit Ex-post të legjislacionit në Kosovë, nga fushëveprimi i tyre. Grupet Punuese miratohen nga Sekretaret e Përgjithshëm të Ministrive, në koordinim me Grupin Mbikëqyrës dhe në pajtim me Programin Vjetor Vlerësues Ex-post.
7. Obligohen të gjitha departamentet/njësitë përkatëse të ofrojnë mbështetje organit propozues në procesin e vlerësimit Ex-post siç kërkohet në Udhërrëfyese.

8. Varësisht së çfarë përcakton Raporti i Vlerësimit Ex-post për secilin ligj të vlerësuar, ministrinë-organet propozuese do të sigurojnë që rezultatet e vlerësimit Ex-post reflektohen në programet e ardhshme legjislative dhe do të siguroj që draft legjislativ i ri pasqyron përfundimet dhe rekomandimet e Raportit të Vlerësimit Ex-post.
9. Pas hyrjes në fuqi të këtij Udhërrëfyese, Zyra Ligjore në Zyrën e Kryeministrit promovon dhe siguron mbajtjen e trajnimeve për zyrtarët e departamenteve ligjore dhe departamenteve të fushës përkatëse lidhur me përdorimin e vlerësimit Ex-post në bashkëpunim me Institutin Kosovar për Administratë Publike, ministrinë e linjës dhe donatorët e ndryshëm.
10. Zyra Ligjore në Zyrën e Kryeministrit është përgjegjëse për rishikimin e këtij udhëzuesi bazuar në praktikat më të mira dhe reagimeve të marra nga përvojat në vlerësimet Ex-post.
11. Vendimi hyn në fuqi ditën e nënshkrimit.

Isa MUSTAFA

Kryeministër i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-ës
- Arkivit të Qeverisë

PARATHËNIE	3
1. HYRJE	8
1.1. ÇKA ËSHTË VLERËSIMI EX-POST DHE EKZISTIMI I PRAKTIKAVE SHTETËRORE?	10
1.2. PËRSE DUHET BËRË?	14
1.3. PSE ËSHTË E NEVOJSHME METODOLOGJIA E VLERËSIMIT EX-POST?	14
2 METODOLOGJIA HAP PAS HAPI	15
2.1. HAPAT KYÇ QË DUHET NDËRMARRË PARA SE TË FILLOHET VLERËSIMI	16
<i>Hapi 1: A duhet të përfshihet ligji në vlerësimin ex-post?</i>	16
<i>Hapi 2: Kur duhet filluar vlerësimin?</i>	17
<i>Hapi 3: Çka duhet vlerësuar? Përcakto fushëveprimin e vlerësimit</i>	18
<i>Hapi 4: Identifikimi i zbatuesve</i>	21
<i>Hapi 5: Identifikimi i burimeve të informacionit dhe të dhënat e nevojshme për vlerësimin ex-post</i>	22
2.2. ZHVILLIMI I VLERËSIMIT EX-POST	24
2.2.1. Udhërrëfytyesi:	25
2.2.2. Treguesit	25
2.2.3. Metodologjia	26
2.3. KUSH E DREJTON DHE KUSH MERR PJESË NË PROCESIN E VLERËSIMIT?	30
2.3.1 Udhëheqja: roli i ministrive përgjegjëse.....	30
2.3.2 Koordinatori: punët ndër-ministore, organet rregullatore të mbikëqyrjes	31
2.3.3. Procesi gjithëpërfshirës i një vështrimi të plotë: përfshirë përfaqësuesit e Shoqërisë Civile	33
3 RAPORTI I VLERËSIMIT EX-POST DHE PASOJAT E TIJ	33
4. ZBATIMI DHE SHQYRTIMI I UDHËRRËFYESIT	34
4.1. ZBATIMI	34
4.2. SHQYRTIMI.....	35
REFERENCAT	36
SHTOJCAT	38
SHTOJCA 1.....	39
FLETA E PLANIFIKIMIT STRATEGJIK – MODELI.....	39
SHTOJCA 2.....	40
RENDITJA E ZBATUESVE	40
SHTOJCA 3.....	41
TABELA E VLERËSIMIT EX-POST	41
SHTOJCA 4.....	42
PROCESI I VLERËSIMIT, MODELI I KOMISIONIT EVROPIAN: HAPAT DHE ORGANIZIMI.....	42
SHTOJCA 5.....	43
PLANIFIKIMI I VLERËSIMIT EX-POST – TABELAT – PRAKTIKA AUSTRALIANE	43
SHTOJCA 6.....	45
MODELI I PYETËSORIT ZBATUES	45

1. Hyrje

1. Shpejtësia e zhvillimit të legjislacionit, e ndërmarrë pa ndonjë plan apo program mund të na shpie ne të papritura, duke shkaktuar shpesh implikime negative shoqërore dhe buxhetore.² Për më tepër, dispozitat juridike ashtu komplekse e të paqarta rrezikojnë parimet e sundimit të ligjit, veçanërisht sigurinë juridike: zbatimi i legjislacionit duhet të jetë i parashikueshëm për individët; dhe kjo mund të bëhet vetëm përmes dispozitave juridike të qarta dhe të qasshme.³ Në vitet e 90-ta , me qëllim të tejkalimit të problemeve të krijuara gjatë zhvillimeve të hovshme të legjislacionit por edhe në përgjigje të kritikave të qytetarëve për praktikën legjislative, bizneset dhe avokatëve⁴, qeveritë dhe organizatat ndërkombëtare duke përfshi edhe Bashkimin Evropian filluan të ekzaminojnë praktikën e tyre legjislative.⁵ Si përgjigje, shtetet Evropiane, po ashtu SHBA, Kanada dhe Australia, zhvilluan politika për “rregullim më të mirë”.
2. Në fazën e hershme të zhvillimeve të politikave të “**Rregullimit më të mirë**”, autoritetet publike së pari u fokusuan në fazën përgatitore të procesit legjislativ⁶. Ky fokus edhe pse i rëndësishëm, nuk ka qenë efektiv, pasi nuk siguronte kualitet adekuat e të mjaftueshëm të teksteve ligjore. Me qëllim të sigurimit të teksteve ligjore kualitative, autoritetet publike zgjeruan qasjet e tyre tek politikën e “rregullimit më të mirë” drejt legjislacionit qark-politikë, që përfshin legjislacionet: konceptin, draftin, zbatimin, vlerësimin dhe rishqyrtimin.
3. Viteve të fundit , në disa juridiksione⁷, fokusi i praktikave vlerësuese legjislative ka kaluar drejt “**Vlerësimit ex-post**”⁸. Vlerësimi ex-post është i dizajnuar të vlerësojë nëse

² “Në saje të uljes ekonomike me të keqe nga depresioni i madh, rëndësia e rregullave efektive nuk ka qenë kurrë me e dukshme se që është sot. Projekti EU 15 ka për qëllim që të stimulojë debatin në politikën rregullative dhe si kjo të bëhet me e mire, për të sjellë reforma reale që përmirësojnë jetët”. OECD, rregullimi me i mirë në Evropë projekti i EU15, 2008. <http://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/betterregulationineurope-theeu15project.htm>.

³ Shih: Komisioni v. Mbretëria e Danimarkës, rasti numër 143[8, Gjykata Evropiane e Drejtësisë, aktgjykimi, 30 janar 1985; parimet e sigurisë ligjore (...), që këto të drejta dhe obligime mbrohen.

⁴ Legjislacioni është parë si kompleks dhe i detajuar pa nevojë.

⁵ Shih: 1995 OECD rekomandimet në përmirësimin e kualitetit të rregullores së qeverisë: “legjislacioni më i mirë duhet: (i) t’i shërbejë qëllimeve të politikave qartësisht të identifikueshme, (ii) këtë bazë të mjaftueshme ligjore dhe empirike, (iii) prodhon përfitime që justifikojnë koston, duke konsideruar ndarjen e efektshme për tërë popullatën duke marr parasysh efektet ekonomike, mjedisore dhe sociale, (iv) minimizon kostot e pengimit të tregtisë, (v) promovon inovacionin përmes iniciativave të tregut dhe qasjes së bazuar në qëllime, (vi) të jetë e qartë e thjeshtë dhe praktike për përdoruesit , (vii) të jetë në përputhshmëri me rregulloret tjera dhe politikën, dhe (viii) të jetë në përputhshmëri sa më shumë që është e mundur me parimet vendore dhe ndërkombëtare të konkurrencës, tregtisë dhe lehtësimeve të investimeve”, “Përdorimi në mënyrë efektive i vlerësimit ex-post”, OECD, Parimet Udhërrëfyese për Kualitetin Rregullues dhe të Performancës 2005. “Bashkimi Evropian në mënyrë të drejtpërdrejtë do të vazhdojë të vlerësohet nga ndikimi i rregulloreve në terren. Duhet t’i kushtojë vëmendje konstante përmirësimit të kualitetit, efektivitetit dhe thjeshtësisë së akteve rregullative”. “Integrimi hap pas hapi, që ka karakterizuar zhvillimin e Bashkimit Evropian, ka ndikuar në ndarjen e politikave në sektor me objektiva të ndryshme dhe mjete të ndryshme, me kalimin e kohës mundësia për të siguruar koherencë është pakësuar”, Qeverisje Evropiane – Libri i Bardhë, COM-2011-0428 final, tetor 2011.

⁶ Kjo siq duket është arsyeja pse ndikimi metodologjik i vlerësimit është bërë mjet kryesor në shumicën e shteteve të OECD në zhvillime legjislative.

⁷ Shih: OECD (2014), Korniza për Vlerësim Rregullator, online në <http://www.oecd.org/regreform/framework-for-regulatory-policy-evaluation.htm>

⁸ Edhe pse zyrtarët publik e konsideronin vlerësimin ex-post si mjet të rëndësishëm të rregullimit më të mirë, OECD raportoi se vetëm 3 shtete të OECD kanë formalizuar vlerësimin ex-post legjislacionit (Australia,

objektivat, efektet e ndërmarra, kostot dhe përfitimet e një pjese të një legjislacioni janë aktualizuar, dhe të identifikojë çfarëdo vështirësie apo efekti që ka rezultuar nga legjislacioni. Vlerësimi ex-post shihet si shumë i rëndësishëm në sigurimin e zbatimit të legjislacionit primar e sekondar në mënyrë efektive dhe që legjislacionit t'i bëhet rishqyrtimi i duhur.⁹

Për më tepër, vlerësimi ex-post ndihmon po ashtu në:

- Identifikimin e rezultateve të legjislacionit;
- Matjen e ndikimeve socio-ekonomike e mjedisore të ligjeve;
- Sigurimin e sqarimeve për efektet pozitive të ligjit;
- Sigurimin e sqarimeve për aspektet e legjislacionit që duhet të rishqyrtohen, dhe;
- Identifikimi i çështjeve të zbatimit dhe shqetësimeve tjera të mundshme.

Përveç ofrimit të vlerësimit të efektivitetit të legjislacionit dhe nevojave për reforma, vlerësimi ex-post përforcon parimin kryesor të sundimit të ligjit: përgjegjësinë e qeverisë. Zhvillimi dhe miratimi nga ana e Qeverisë së Strategjisë për Rregullim më të Mirë 2014 – 2020¹⁰, ka qenë simbol i përkushtimit të përmirësimit të hartimit të politikave dhe legjislacionit dhe të ecjes drejt zhvillimit sistematik të vlerësimit të ndikimit. Me qëllim të sigurimit që politika e “Rregullimit më të mirë” të jetë gjithëpërfshirëse në mënyrë të duhur, është e nevojshme të bëhet edhe vlerësimi ex-post. Ky udhërrëfyes shërben për vendosur hapat që kërkohen të ndërmerren për të bërë Vlerësimin ex-post. Këtu ofrohen hapa praktik që udhëheqin procedurën e Vlerësimit ex-post.¹¹

4. Ky udhërrëfyes është i bazuar në praktikën më të mira dhe parimet rregullative, dhe ka për synim të fus në funksion një metodologji gjithëpërfshirëse për rregullim më të mirë (shih. Strategjinë për Rregullim Më të Mirë 2014-2020). Ky udhërrëfyes është i dizajnuar të mbështesë nëpunësit e institucioneve publike e po ashtu edhe palët e interesit (akterët publik e privat të përfshirë në procesin e zbatimit) gjatë procesit të Vlerësimit ex-post. Prandaj, udhërrëfyesi është i dizajnuar si doracak me përmbajtje të metodologjisë shumë praktike hap pas hapi.
5. Kjo metodologji, është përgatitur përmes procesit të konsultimeve me ministrinë e linjës. Zyra e Kryeministrit (ZKM) dhe ministrinë e linjës janë përgjegjëse për të siguruar që vlerësimi ex-post ndërmerret në mënyrë sa më të paanshme dhe transparente. ZKM gjithashtu është përgjegjëse për të siguruar që ky proces adreson në mënyrë adekuate elementet përbërëse të këtij udhërrëfyesi. Për të arritur rezultatet më të mira, është shumë

Gjermani, Suedia) përdërisa 19 shtete të OECD kanë zhvilluar Vlerësimin e Ndikimit Rregullativ, duke cekur se institucionet e BE-së kanë zhvilluar të dyja. OECD (2014) korniza për vlerësimin e politikave rregullative Në Suedi dhe Gjermani ex-post ka qenë obligim kushtetues, shih: Karlsruhe (Gjykata Kushtetuese Federative) lënda *Bverfege* 88, 203, (263); Pa marrë parasysh këtë rast të Gjykata Kushtetuese Federative e vitit 1988 Gjermania ka krijuar qasje sistematike federale për Vlerësimin ex-post në vitin 2013. OECD (2014), *Korniza për Vlerësimin e Politikave Rregullative*. Në Mbretërinë e Bashkuar në 2010 Qeveria dhe Dhoma e Përfaqësuesve ka nënshkruar protokollin që përcakton se qeveria duhet të bëjë një rishikim të brendshëm të ligjit 3 deri 5 vjet pas aprovimit. (Shih: Cabinet Office, Guide to Making Legislation, July 2014, 41.5.).

⁹ L. Mader, *evaluation legislative, por unë analyse empirique des effets de la legislation*, payot, 1985.

¹⁰ Strategjia për Rregullim më të Mirë 2014 – 2020 është miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës me Vendimin nr. 03/189 të datës 23.05.2014.

¹¹ Ky udhërrëfyes ka për qëllim të përmbushë një shqetësim të shprehur nga të gjithë akterët e zbatimit të legjislacionit në Kosovë. Nga viti 2009, afërsisht 65 ligje janë publikuar. Nevoja për të prodhuar qindra ligje për një kohë të shkurtër detyron një presion të lartë tek ministrinë e linjës, si për konceptimin ashtu edhe zbatimin e akteve të reja ligjore.

e rëndësishme që ministrinë të kenë burimet e nevojshme për të përmbushur në mënyrë të plotë kërkesat e Vlerësimit ex-post.

1.1. Çka është vlerësimi ex-post dhe ekzistimi i praktikave shtetërore?

6. **Vlerësimi ex-post** është mjet i rregullimit më të mirë¹² i definuar nga Strategjia për Rregullim më të Mirë 2014-2020 në Kosovë.¹³ Vlerësimi ex-post i mundëson administratës publike të mbledhë të dhëna për: se si një akt juridik është zbatuar; nëse legjislacioni ka arrit qëllimet e parapara; nëse legjislacioni është kosto efektiv; dhe arsytet e mundshme rezultuar në vështirësi/efekte të padëshiruara etj. Këto informata i shërbejnë organeve propozuese si dhe Qeverisë në përgjithësi për të vendosur nëse legjislacioni i vlerësuar përmes Vlerësimit ex-post duhet të ndryshohet apo zëvendësohet me dispozita të reja.

7. Qëllimi kryesor i Vlerësimit ex-post është :

- Tu ndihmojë politikë bërësve dhe zbatuesve të dispozitave juridike (veçanërisht ministrive dhe administratës publike), për të vlerësuar nëse korniza ligjore aplikohet në mënyrën e duhur nga zbatuesit përfundimtar (administrata publike, publiku i gjerë, autoritet lokale, bizneset), dhe;
- Të vlerësojë nëse qëllimet fillestare dhe objektivat janë arritur.

8. Në mënyrë që të arrihet më e mira nga procesi i vlerësimit ex-post, duhet të identifikohet lidhja kauzale në mes të kornizës ligjore dhe të gjitha pasojave të mundshme që legjislacioni ka shkaktuar, duke përfshirë efektet e dëshirueshme dhe të padëshirueshme, veçanërisht të mirëqenies sociale, rritjes ekonomike dhe procedurave administrative. Për shembull, kur të vlerësohet dispozita ligjore për thjeshtësimin e procedurave administrative përmes teknologjisë së informacionit, (si te programet e procesimit të të dhënave, dosjen elektronike etj) Vlerësuesi duhet të masë nëse procesi i ri ndihmon në:

- Reduktimin e kohës për përfundimin e detyrës administrative (efektet e dëshiruara);
- Reduktimin e kohës së nevojshme për administratën, për t'iu përgjigjur kërkesave të qytetarëve (efektet e dëshirueshme), dhe/ose;
- Rritjen e kohës së nevojshme për procedimin e detyrave administrative për shkak të vonësive të paparashikuara për të shpjeguar se si përdoret teknologjia (efekte të padëshiruara).

¹² Ndonjëherë referohet si: rishikimi pas zbatues (shih: Australia PIR), monitorimi, apo vlerësimi, secili nga këto terme mund të jetë pjesë e kornizës së vlerësimit ex-post.

¹³ Shih: shembullin nga Komisioni Evropian; “Vlerësimi është mjet kryesor brenda Rregullimit më të mirë, duke ofruar kritika, prova të bazuara në aktgjykime nëse intervenimi ka arrit qëllimet të kënaqshme dhe nëse ka rritur efektet e pritura. Shkon përtej vlerësimit nëse diçka ndodh apo jo dhe duke vështruar kausalitetin nëse veprimet e ndërmarra të qojnë në ndryshimet e pritura”, konsultim publik për Udhërrëfyesin e Vlerësimit të Komisionit, qershor 2014, http://ec.europa.eu/smart-regulation/evaluation/docs/20131111_udherrefyes.pc.part.i.ii_clean.pdf.

Analiza ex-post/rishikimi i legjislacionit ekzistues

Definicioni:

“Rishikimi sistematik i programuar i një numri të akteve ligjore vlerëson aktet ligjore ndaj qëllimeve qartësisht të definuara të politikave, duke përfshirë vlerësimin e kostos dhe përfitimeve, për t’u siguruar që aktet ligjore mbeten të azhurnuara, i arsyetojnë shpenzimet, janë kosto efektive dhe i shërbejnë qëllimit. Kjo përfshinë vlerësimin e ndikimit ekonomik, social dhe/ose mjedisor”.

OECD (2014), Korniza për Vlerësimin e Politikave të Rregullativës.

9. Vlerësimi ex-post duhet të dallohet nga funksioni monitorues i Kuvendit apo Parlamentit; e para është proces i vetëvlerësimit i bërë nga qeveria në politikat e veta dhe rezultatet, përderisa, e fundit është funksioni mbikëqyrës parlamentar, p.sh. kontrolli ndaj veprimeve të Qeverisë.¹⁴
10. Vlerësimi ex-post bazohet në analiza sasiore dhe cilësore. Për të vlerësuar plotësisht efektet e ligjit, vlerësimi ex-post bazohet në statistika, anketa, raporte ekspertësh, studime etj. Statistikat janë burim i rëndësishëm i analizave sasiore për institucionet publike, pasi ndihmojnë që të masin se si është bërë zbatimi (për shembull, sa njerëz përfitojnë nga skema e re sociale). Anketat mund të jenë vlerësim efektiv i ndikimeve sociale të reformave legjislative: duke bërë anketa të tilla, vlerësuesi do të jetë në gjendje të vlerësojë bazat e përbashkëta të sjelljeve të përfituesve përfundimtar të ligjit. Vlerësimi ex-post mund gjithashtu të bëhet përmes raporteve të ekspertëve, dhe studimeve hulumtuese, që kombinojnë qasjen sasiore dhe cilësore. Për të qenë kosto efektiv megjithatë, kjo metodologji duhet të përdoret për të vlerësuar reformat ligjore me shkallë të lartë, veçanërisht ato të çështjeve madhore socio-ekonomike, apo mjedisore.
11. Metodologjia e Vlerësimit ex-post, sikur të gjitha mjetet e Rregullimit më të Mirë, bazohet në praktikat më të mira nga vendet tjera. Megjithatë vetëm disa shtete kanë adoptuar udhërrëfyesin e vlerësimit ex-post. Për shembull Australia ka formuar vlerësimin ex-post në bazë të “mekanizmave të vlerësimit ex-post të zbatimit” që është terminologji Australiane për Vlerësimin ex-post¹⁵ dhe Maqedonia që ka adoptuar vlerësimin ex-post, falë mbështetjes së OSBE-së.¹⁶
12. Ekzistojnë praktika të ndryshme për vlerësimin ex-post nga shtetet anëtare të OSBE-se: Disa shtete fokusohen në:
 - Vlerësimin e detyrueshëm periodik. Afati për vlerësimin detyrues periodik bazohet në vetë aktin ligjor (shih. për shembull, Franca, me klauzolat për vlerësimin e legjislacionit);

¹⁴ Shih: nenin 4.4 të Kushtetutës që parasheh që Qeveria “ është përgjegjëse për zbatimin e ligjeve dhe politikave shtetërore dhe është subjekt i kontrollit parlamentar.” Gjithashtu, shih: nenin 6.9 dhe 47 të Rregullores së Punës së Kuvendit të Republikës së Kosovës, për rolin mbikëqyrës të Kuvendit dhe autoritetin e Komisioneve në monitorimin e zbatimit të ligjeve.

¹⁵ Departamenti i financave i derregullimit, shënim udhërrëfyes post implementimi rishqyrtuar, 2012, 24p.

¹⁶ Shih raportin: Si të aplikohet metodologjia për ex post vlerësim dhe implementimi i rregullativës 2013, 53 p

- Teknikat e standardizuara të vlerësimit (Gjermania dhe Mbretëria e Bashkuar). Vlerësimi ex-post është sistematik i bazuar në standarde dhe metoda të paraqitura në udhëzime për administratën publike;¹⁷
- Rishikimin e zbatimit të çështjeve tematike të ndërlidhura. Vlerësimi ka të bëjë jo vetëm me një akt ligjor por disa ligje që janë nxjerrë në të njëjtën fushë ndër vite – për shembull, në drejtësinë për të mitur, apo, kujdesin shëndetësor apo sigurimin shëndetësor etj.); kur janë nxjerrë disa ligje njëri pas tjetrit, zbatimi mund të nxjerrë në pah dallimet dhe mospërputhjet, që vlerësimi do të ndihmojë të identifikohen;
- Procesin e Vlerësimit ex-post të bazuar në konsultime publike (Bashkimi Evropian);¹⁸
- Legjislacionin, e ashtuquajtur: **“Legjislacioni i perëndimit të diellit”**: konsiston në shfuqizimin automatik të ligjit në një datë të caktuar, i përcaktuar në dispozitat përfundimtare të ligjit, përderisa ligjvënësit nuk veprojnë për ta ri-nxjerrë atë. Për shembull, pas kalimit të viteve për të cilat është nxjerrë, ligji nuk konsiderohet më në fuqi. Klauzola e “perëndimit të diellit” zakonisht shoqërohet me klauzolën e vlerësimit, që përcakton kohën kur ligji duhet të vlerësohet (Shtetet e Bashkuara).

Qasja për mënyrë sistematike të vlerësimit ex-post e iniciuar nga qeveritë është shumë e rrallë dhe është e ilustruar nga praktikat e Gjermanisë dhe Mbretërisë së Bashkuar, ku metodologjia është e paraqitur në udhërrëfyes qeverisës (duke specifikuar se duhet të ketë vlerësim sistematik të çështjeve legjislative). Nga shtetet anëtare të OSBE-së, shembull kryesor i vlerësimit të metodës sistematike është e paraqitur nga përvoja e lartpërmendur e Maqedonisë. Megjithatë, ka disa vlerësime ex-post të iniciuara nga disa regjione me objektiva të thjeshtësimin të proceseve administrative, duke e përfshirë: Francën, Belgjikën, Mbretërinë e Bashkuar dhe Bashkimin Evropian. Në këtë drejtim, fokusi është në vlerësimin e ngarkesave administrative që rezultojnë nga legjislacioni, që ndikon tek qytetarët dhe bizneset. Obligimi i zhvillimit të procedurës së vlerësimit ex-post me qëllim të matjes së ngarkesave administrative është përfshirë në disa ligje, si ligji mbi taksat. Për shembull, në vlerësimin e ex-postit që vlerëson tatimin mbi vlerën e shtuar, Bashkimi Evropian ka vlerësuar shumën totale të shpenzimeve shkaktuar bizneseve gjatë obligimeve të tyre raportuese. Bashkimi Evropian po ashtu ka iniciuar anketa të perceptimit me qëllim të përcaktimit të perceptimeve të publikut për obligimet e raportimit dhe identifikimin e llojeve të biznesit që janë më të ndikuara nga ngarkesat administrative.¹⁹

13. Metodatat e ndryshme për vlerësimin ex-post mund të aplikohen ndaras apo në kombinim, varësisht nga objekti i ligjit nën vlerësim. Fushëveprimi i vlerësimit duhet të jetë në proporcion me rëndësinë e legjislacionit. Për legjislacion me rëndësi dhe ndikim social të madh, praktikatat e ofruara duhet të jenë kombinime nga të lartcekurat. Përfshin vlerësim obligator të përfshirë në ligj dhe nevojë për angazhime në konsultime me qëllim të mbledhjes së të dhënave për perceptimin e ligjit. Pasi që thjeshtëzimi i dispozitave të ligjit është përcaktuar si prioritet për Kosovën, atëherë vlerësimi i ndërmarrë duhet të

¹⁷ Në Australi, ex post vlerësimi zbatohet vetëm në rastet kur nuk është bërë vlerësimi i ndikimit ex ante.

¹⁸ Shih: konsultimet publike për Udhërrëfyesin për Vlerësim të Komisionit, nëntor 2013, online [http://ec.europa.eu/dgs/secretariat-general/evaluation/docs/2013/2011-udherrefyesi/pc.pjesa II ii clean.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/secretariat-general/evaluation/docs/2013/2011-udherrefyesi/pc.pjesa%20II%20clean.pdf).

¹⁹ Projekti i BE-së për Masa Matëse dhe Reduktimi i Kostove Administrative, raporti mbi ligjin e taksave (TVSH) zona me prioritet, 2009, <http://ec.europa.eu.smart-regulation/refit-burden/docs/enterprise/files/abst09-taxlae-en.pdf>

kombinoj disa nga praktikat e cekura më lartë; konsultimet, dispozitat e vlerësimit të legjislacionit, vlerësimi i disa ligjeve përnjëherë, e edhe vlerësimin sistematik.²⁰

14. Kombinimi i këtyre praktikave të ndryshme të ex-post vlerësimit duhet të konsiderohet me kujdes pasi mund të jenë të kushtueshme dhe marrin kohë. Me qëllim të minimizimit të shpenzimeve, ex-post vlerësimi mund të ndërmerret vetëm për disa ligje me rëndësi sociale apo me ndikim financiar. Për shembull, në Francë, klauzolat vlerësuese legjislative brenda ligjeve fokusohen në prioritete dhe sigurojnë që Kuvendi të shqyrtojë legjislacionin e zgjedhur pasi të kalojë koha e përcaktuar. Një shembull i asaj klauzole gjendet në ligjet mbi biotiken²¹, që ka për qëllim të sigurojë që dispozitat ligjore reflektojnë zhvillimet shkencore. Për më tepër, klauzola të ngjashme ekzistojnë në legjislacionin që ka të bëjë me mirëqenie sociale²², që siguron që asistenca sociale e ofruar arrin standardet e domosdoshme të mirëqenies sociale.
15. Në përgjithësi, shembujt e metodologjisë së vlerësimit ex-post dhe praktikat më të mira janë të kufizuara. Megjithatë shumë shtete zbatojnë pjesërisht vlerësimin ex-post.²³ Metodologjia e Udhërrëfyesit bazohet në këto praktika të mira të vendeve të cekura më lartë, që kanë ndikuar në parimet e vendosura në këtë Udhërrëfyes, e ato janë:
 - Dizajnimi i rregullave të vlerësimit dhe indikatorëve për të qartësuar dhe lehtësuar punën e vlerësuesit;
 - Dizajnimi i qartë i procesit dhe ndarje e qarta të përgjegjësi;
 - Mekanizëm efektiv i raportimit me qëllim të informimit për sukseset apo dështimet e implementimit;
 - Për të siguruar që janë ndarë burime të mjaftueshme për të planifikuar dhe zhvilluar vlerësimin;
 - Për t'u siguruar që rezultatet e vlerësimit përdoren në mënyrë efektive për të ndikuar në vendimet e ardhshme.
16. Për të zvogëluar shpenzimet dhe siguruar përdorim efektiv të burimeve, përdorimi i vlerësimit ex-post do të bëhet hap pas hapi duke përdorur metodologjinë e këtij Udhërrëfyesi. Për shembull, një apo dy ligje mund të identifikohen në bazë të ndikimit të rëndësishëm social apo ekonomik, dhe/ose në bazë të çështjeve të rëndësishme të sundimit të ligjit. Atëherë kur ex-post vlerësimi është i kompletuar në këto teste të rasteve, po atëherë do të zgjerohet përdorimi i vlerësimit ex-post edhe në fusha tjera në mënyrë sistematike.

²⁰ Shih: për shembull, në Belgjikë, Agjencia Administrative e Thjeshtëson, bënë zbatimin e vlerësimit vjetor nga ngarkesat administrative.

²¹ Për shembull shih: legjislacionin francez, neni 21 i ligjit 94-654, neni 26 i ligjit 2004-800 dhe neni 47 i ligjit 2011-814 (legifrance.gouv.fr).

²² Shih: për shembull, neni 32 i ligjit francez 2008-1249 (legifrance.gouv.fr)

²³ Shiko vlerësimin e kryer në raportin e OECD, Korniza për Rregullimin e Politikave Vlerësuese, 2014 tabela 3.2.

1.2. Përse duhet bërë?

17. Të gjeturat e vlerësimit ex-post mund dhe duhet të informojnë publikun, autoritetet, duke përfshirë ministrinë, për ligjin dhe veçanërisht për:

- Çështjet e kosto-efikasitetit (analiza e kosto/benifitit të zbatimit të ligjit);
- Çështjet e kosto-efektivitetit (a do t'i arrijë ligji objektivat e përcaktuar);
- Përshtatshmërinë (a është ligji i duhur në kontekstin socio-ekonomik);
- Mospërputhjet ligjore;
- Rastet e mos-zbatimit, dhe;
- Për efektet e dëshiruara që dalin nga zbatimi i dispozitave juridike.

18. Vlerësimi ex-post për më tepër ndihmon në identifikimin e arsyeve që ndikojnë në shqetësimet e lartcekura. Bazuar në këto informata, autoritet publike mund të vendosin për mënyrat më të përshtatshme për ta përmirësuar kornizën ligjore.

19. Për më tepër, vlerësimi ex-post mund të jetë informues për vlerësimin e ardhshëm të ndikimit për legjislacionin e ri të dhe atij të planifikuar.²⁴

20. Së fundi, vlerësimi ex-post, ndihmon qeveritë për të vlerësuar ndikimin e ligjit kur nuk mund t'i bëhet vlerësim adekuat vlerësimit paraprak (ex-ante).²⁵ Shpesh, qeveritë duhet të rregullojnë çështjet shpejt apo në kontekst të pasigurisë, veçanërisht çështjet që kanë të bëjnë me shkencën dhe mjedisin. Në këto rrethana, do të ishte e pamundur të bëhet vlerësimi para miratimit të ligjit për shkak të mungesës së kohës dhe ndikimi mbetet i paqartë. Për shembull, sa i përket ruajtjes së mbeturinave nukleare, ligjvënësi mund të zgjedhë mënyrën e ruajtjes pa e ditur ndikimin e plotë të asaj zgjidhje të caktuar të ruajtjes. Në këtë rast, është e nevojshme që të bëhet një rishikim i ligjit, si dhe të përfshihet obligimi që të rishikohet ligji si dispozitë e veçantë.

1.3. Pse është e nevojshme metodologjia e vlerësimit ex-post?

21. Vendi ynë ka nevojë për metodologji të ex-post vlerësimit të definuar mirë me qëllim të përmirësimit, të nivelit të informacioneve dhe çështjeve zbatuese: mekanizmat e raportimit nuk janë sistematike dhe të dhënat janë të kufizuara. Si pasojë e kësaj, është shumë vështirë për autoritet e Republikës së Kosovës të identifikojnë: problemet e implementimit, sukseset, dhe çka konkretisht duhet të ndryshohet/modifikohet në dispozitat ligjore. Me metodën e vlerësimit ex-post atëherë do të mund të kërkohen informata nga të gjithë zbatuesit në mënyrë sistematike (administrata publike, komunat, qytetarët, dhe bizneset etj.). Njëkohësisht, metodologjia do t'iu mundësojë autoriteteve publike të mbledhin informata se:

- A zbatohet ligji/dhe si zbatohen ligjet;
- Çfarë dallimi ka bërë apo nuk ka bërë nxjerrja e ligjit;

²⁴ "Vlerësimi ekzaminon bërjen e politikave, programeve apo projekteve ndaj asaj që pritet dhe është e dizajnuar që të sigurojë që përvojat e marra janë reflektuar në procesin vendimmarrës", Mbretëria e Bashkuar, Libri i Gjellbër, Vlerësimi në Qeverinë Qendrore, Udhërrëfyesi i Thesarit 2011, 7.2.

²⁵ Siç është definuar nga Qeveria e Kosovës, Strategjia e Rregullimit me të mirë 2014-2020, Ndikimi Rregullativ Vlerësues.

- Përfitimet/pasojat nga zbatimi i ligjit;
 - Shpenzimet e rezultuara nga zbatimi, dhe;
 - Nëse shpenzimet e arsyetojnë zbatimin e ligjit.
22. Është e rëndësishme të theksohet se ka përfitime që mund të nxjerrën nga një metodologji rigoroze. Metodologjia rigoroze nënkupton që vlerësimi ex-post bazohet në metodologji të qartë dhe se ka një qasje sistematike të zbatimit dhe rishikimit të legjislacionit. Kjo përfshin: përcaktimin e fushëveprimit dhe objektivave të vlerësimit ex-post; analizimi nëse dispozitat ligjore zbatohen (plotësisht, pjesërisht apo fare), efektet e dispozitave ligjore (ndryshimet në sjelljet e njerëzve, përfitimet për individët/bizneset), ndikimet e legjislacionit në terren dhe identifikimi i mëtejme i aktiviteteve ligjore që duhet të ndërmerren dhe kështu me radhë. Përfitimet tjera shtesë të metodologjisë rigoroze përfshijnë: rritjen e efikasitetit të procesit të vlerësimit, duke ndikuar në përfitime të mëdha në kuptimin e kualitetit të rishqyrtimit me shpenzime më të ulëta. Prandaj mbledhja e të dhënave për implementimin e ligjeve dhe analizat e njëjta mund të bëhen në mënyrë efektive dhe me efikasitet, me përfitime të mëdha dhe shpenzime të ulëta, vetëm me aprovimin e një metodologjie formale. Vlerësimi rigoroz aktualisht është i nevojshëm me qëllim të sigurimit të të dhënave të mbledhura në mënyrë të saktë që reflektojnë çështjet që rezultojnë nga zbatimi i legjislacionit.
23. Theksimi i të gjeturave dhe rezultateve të dispozitave ligjore, ministritë mund të: identifikojnë raste dhe arsye të mos zbatimit dhe mund të angazhohen me kohë në rishqyrtim të dispozitave problematike.

Përmbledhja e Udhërrëfyesit:

- **Hapat kyç para se të fillohet vlerësimi ex-post.**
- **Pyetjet për vlerësuesit ex-post: si të bëhet vlerësimi (vendosja e indikatorëve, vlerësimi sasior dhe cilësor, tabela e vlerësimit)? Çka të vlerësohet?**
- **Korniza institucionale, aktorët e procesit të vlerësimit, udhëheqja e procesi të vlerësimit.**
- **Faza raportuese dhe nxjerrja e përfundimeve. Ndaj, testo dhe diskuto të gjeturat.**

2 Metodologjia hap pas hapi

24. Ky Udhërrëfyes është konceptuar si mjet praktik, për të mbështetur procesin e vlerësimit dhe akterëve të tyre gjatë rrugës.

Procesi i vlerësimit ex-post (shih shembullin Shtojca nr. 4) përfshin: Programimin, Dizajnimin (duke përfshirë organizimin dhe burimet), Udhëheqjen e vlerësimit ex-post; dhe Nxjerrjen e rekomandimeve (shih nën 3).

Me qëllim të adresimit të çështjeve të ndryshme, kapitulli në vijim është i ndarë në:

- Hapat që duhet ndërmarrë para se të fillohet vlerësimi ex-post(2.1);
- Paraqitja e vlerësimit ex-post (2.2), dhe;
- Ndarja e përgjegjësive dhe pjesëmarrja në vlerësim ex-post (2.3).

Me qëllim të sigurimit të ndërmarrjes në mënyrë të duhur të të gjithë hapave të listuar më poshtë (2.1 dhe 2.2), ministritë e linjës duhet të shfrytëzojnë “fletën strategjike të planifikimit” (shih përshkrimin në Shtojcën 1).

2.1. Hapat kyç që duhet ndërmarrë para se të fillohet vlerësimi

25. Para se të fillojë vlerësimi ex-post, qasja ndaj vlerësimit duhet të caktohet qartësisht dhe të planifikohet në mënyrë të kujdesshme. Veçanërisht, para se të fillohet vlerësimi, organi propozues duhet të identifikojë: nëse legjislacioni duhet të vlerësohet (Hapi 1); afati kohor për vlerësimin (Hapi 2); çka duhet vlerësuar/fushëveprimi i vlerësimit (Hapi 3), kush janë zbatuesit (Hapi 4); dhe burimet e informatave dhe të dhënat e nevojshme për vlerësimin ex-post (Hapi 5).

Hapi 1: A duhet të përfshihet ligji në vlerësimin ex-post?

26. Të gjitha ligjet mund të përfshihen në vlerësimin ex-post, por jo të gjitha duhet të përfshihen. Atëherë, si të vendoset cili ligj kërkon vlerësim ex-post?

27. Kriteret për zgjedhjen e ligjit që do t'i nënshtrohet vlerësimit ex-post bazohen kryesisht në natyrën e legjislacionit: për shembull, ligjet për buxhetin nuk janë përgjithësisht në fushëveprimin e programeve për vlerësim ex-post, pasi ato futen në skema të veçanta të vlerësimit. Këto kriteret mund të bazohen gjithashtu në ndikimin e ligjit: për shembull, në SHBA, një akt ligjor vlerësohet nëse ka ndikim të rëndësishëm buxhetor, apo ndikim të rëndësishëm social. Kjo e fundit mund t'i referohet për shembull një numri të madh përfituesish, apo karakteristikave të grupit të caktuar si grupet e prekura etj. Në Mbretërinë e Bashkuar, aplikohet niveli i vlerës së kostos (vlerësimi është i nevojshëm vetëm nëse kosto e zbatimit kalon 5 milion sterlina). Ligjet për buxhet zakonisht nuk bien brenda sferës së programit të ex-post vlerësimit, pasi janë subjekt i shemës ekzaminuese²⁶.

28. Vlerësimi ex-post, përgjithësisht nuk është i nevojshëm për akte ligjore të shkurtra, që kanë ndikim të ulët tek qytetarët, ndërmarrjet, mjedisin apo ekonominë. Nuk është gjithmonë e qartë nëse ligji ka ndikime minore. Në këto raste kur ministria nuk mund ta vlerësojë nëse ligji ka ndikime minore, ministritë konsultojnë Zyrën e Kryeministrit. Ligjet që lidhen me mbrojtjen e të drejtave themelore apo të reformave të mëdha, duhet të vlerësohen, për tu siguruar për shembull që zbatimi i pamjaftueshëm i mbrojtës së siguruar me ligj nuk parandalon shkeljet e të drejtave themelore.²⁷

²⁶ Shih shembullin, në Francë, udhërrëfyese i vlerësimit të ligjit mbi buxhetin rezulton nga ligji mbi buxhetin (loi organique n2001-692) (legifrance.gouv.fr).

²⁷ Shih për shembull, Raporti i OSBE Legjislacioni shumëgjuhësh në Kosovë dhe sfidat e tij (2012): “Korniza ligjore në këtë kuptim përcakton garancitë shembullore për mbrojtjen e të drejtave gjuhësore të komuniteteve të ndryshme. Megjithatë duhet përmirësuar zbatimi gjegjës. Dështimi për ta bërë këtë mund të shpie në përjashtimin e tërthortë të komuniteteve joshqiptare nga çështjet publike dhe në shkelje tjera potenciale të të drejtave të njeriut.” OSCE (2012), Masat Zbatuese për Legjislacionin me Ndikim në të Drejtat e Njeriut në Kosovë, shih: Rekomandimet.

29. **Ministritë duhet të identifikojnë klauzolat e përfshira në legjislacionin aktual për vlerësim ex-post** dhe të respektojnë afatet e parapara në këto klauzola. Klauzola e vlerësimit duhet të përmend në mënyrë eksplicite: qëllimin e vlerësimit; afatin e zbatimit të vlerësimit dhe mundësinë e rishikimit të dispozitave ligjore të varura nga rezultatet e vlerësimit.
30. Dispozita e ligjit që kërkon raport nuk është klauzolë e vlerësimit. Për shembull, Neni 14 i ligjit të kimikateve (Ligji nr. 04/L-197) nuk është klauzolë vlerësuese pasi kërkon vetëm draftimin e një raporti nga Qeveria.

Nuk është një klauzolë vlerësimi:
Ligji mbi kimikate, Ligji nr. 04/L-197
Neni 14

1. Ministria harton Raport vjetor për gjendjen e kimikateve.
2. Raporti për kimikatet, sipas paragrafit 1 të këtij neni, do të jetë pjesë e Raportit për gjendjen e mjedisit të cilin e aprovon Qeveria e Republikës së Kosovës.
3. Raporti, sipas paragrafit 2 të këtij neni, përmban kryesisht: shënimet për llojet e kimikateve, shënimet për lejet e lëshuara për kimikatet që prodhohen, importohen, eksportohen, shënimet për hulumtimet e kryera për kimikatet, shënimet për laboratorët e akredituar dhe realizmin e strategjisë dhe planit të veprimit për menaxhimin e kimikateve.

Megjithatë të dhënat e mbledhura në saje të këtij raporti mund të ofrojnë një pasqyrë të dobishme për një vlerësim ex-post.

31. Së treti, ministritë duhet të kenë **parasysh vlerësimin e një ligji, kur vështirësitë e mëdha të implementimit tashmë janë identifikuar**, për shembull, një dispozitë ligjore nuk zbatohet ose është tepër e rëndë për tu zbatuar nga qytetarët dhe bizneset. Vështirësi të tilla mund të lindin nga praktika gjyqësore, ose nga reagimet nga zbatues të ndryshëm.
32. Së katërti, vlerësimi është gjithashtu i nevojshëm kur ligji krijon të drejta të reja dhe/apo ka për qëllim mbrojtjen e të drejtave themelore (në fushën e mos-diskriminimit, për shembull).
33. Kur përcaktohen ligjet për vlerësim, kjo listë duhet të dorëzohet në Zyrën e Kryeministrit (ZKM). Zyra Ligjore e ZKM-së këtë listë e shqyrton në grupin mbikëqyrës (shih më poshtë) dhe do të ofrojë njëtrajtshmëri të procesit të vlerësimit që të aplikohet në mënyrë të duhur në gjitha instancat.

Hapi 2: Kur duhet filluar vlerësimin?

34. Përgjithësisht vlerësimi ex-post duhet të ndodhë brenda 1 apo 2 vitesh pas implementimit të ligjit. Vetëvlerësimi do duhej bërë në një kohë kur dispozitat ligjore kanë krijuar efekte të mjaftueshme, i cili përgjithësisht nuk duhet të jetë me pak se 6 muaj pasi që ligji të ketë hyrë në fuqi dhe 2 vite pasi ligji të ketë hyrë në fuqi. Kur legjislacioni është i ndërlikuar, vlerësimi i hershëm nuk do të jetë i saktë apo i përdorshëm, pasi që do të jetë e vështirë që ligji të prodhojë efektet që ka për qëllim t'i prodhojë. Vlerësimi ex-post mund të bëhet

edhe më herët, në veçanti kur një pjesë e legjislacionit ose dispozitat ligjore krijojnë efekt të papërshtatshëm juridik.

35. Procesi i planifikimit të vlerësimit ex-post duhet filluar në *fazën e hershme të implementimit* me qëllim që të:

- Identifikojë zbatuesit e ligjit dhe të jenë në gjendje të marrin informata nga këta zbatues në një kohë të duhur dhe kur të jetë e nevojshme;
- Të vendoset një sistem efikas i mbledhjes së të dhënave sa më herët në proces, dhe;
- Të përcaktohet fushëveprimi i vlerësimit.

Hapi 3: Çka duhet vlerësuar? Përcakto fushëveprimin e vlerësimit

Kur të përcaktoni se çka duhet vlerësuar, është me rëndësi të keni parasysh pyetjet e parashtruara si më poshtë, të cilat do të ndihmonin të saktësoni qartë fushëveprimin e vlerësimit:

1. A do të duhej që ligji të vlerësohet:
 - a) në tërësi;
 - b) vetëm disa dispozita ligjore, ose;
 - c) ndoshta disa ligje me përmbajtje të njëjtë tematike (p.sh. ligjet që rregullojnë shëndetin publik).
2. A duhet legjislacioni sekondar të vlerësohet?
3. Cilat janë çështjet që duhet marrë parasysh gjatë vlerësimit të ligjit?

Pjesa vijuese do ketë përgjigje në pyetje e cekura më lartë.

1. **A duhet vlerësimi i ligjit të përmbajë: a) tërë ligjin; b) vetëm disa dispozita apo pjesë të ligjit, apo; c) ndoshta disa ligje me çështje tematike të njëjta (p.sh. ligjet mbi shëndetin publik).**

36. Zgjedhja në mes të këtyre mundësive varet nga lloji i çështjeve të zbatimit dhe planifikimit strategjik dhe iniciativës së Qeverisë.

a) *Kur duhet vlerësuar një ligj në tërësi?*

37. I tërë Ligji duhet të vlerësohet kur ligji përmban ndikime të rëndësishme sociale, ekonomike apo buxhetore,²⁸ siç është përcaktuar më lart, ose kur preken të drejtat fundamentale. Ligji mund të vlerësohet në tërësi, në rastet kur legjislacioni merret me qasje të reja, ose kur zgjidhjet kanë ende për t'u testuar, të njohura si "legjislacion eksperimentues".²⁹ Legjislacionet eksperimentale kryesisht janë aprovuar për të testuar ndryshimet shoqërore për një periudhë të caktuar kohore dhe nganjëherë edhe në disa komuna, pas së cilës zgjidhja vlerësohet për të matur përfitimet dhe kostot e tij, dhe mundësinë e saj me kalimin e kohës. Ideja është që të testohet legjislacioni i ri në bazë të

²⁸ Shih për shembull, Ligjin Nr.04/L-174 për Planifikim Hapësinor:

1. *Qëllimi i këtij ligji është të sigurojë zhvillimin e qëndrueshëm dhe të baraspeshuar të planifikimit hapësinor për tërë territorin e Kosovës si vlerë e përgjithshme kombëtare, përmes qeverisjes së mirë, shfrytëzimit të përshtatshëm të tokës, mbrojtjes së mjedisit dhe trashëgimisë kulturore dhe natyrore.*

2. *Ky ligj ka për qëllim të sigurojë qeverisje të qëndrueshme, shfrytëzim efikas të fondeve publike, parakushte për zhvillim social dhe ekonomik të baraspeshuar, rregullim të qëndrueshëm të hapësirës, duke siguruar trajtim të barabartë, lëvizje të lirë dhe qasje adekuate në shërbimet publike për qytetarët. »*

²⁹ Vlerësimi législative et lois expérimentales. Séminaire en Valais, Crans-sur-Sierre, 7- 9 tetor 1992, Charles-Albert Morand, Collectif: Shtetet Evropiane, Franca, Zvicra, Gjermania etj. kanë legjislacion eksperimentues.

një nivel të ulët. Nëse përfitimet arsyetojnë koston, atëherë ndryshimet mund të gjeneralizohen. Ky legjislacion eksperimental duhet të kufizohet në situatat/gjendjen e pasigurisë.

38. Përgjithësisht, të gjitha dispozitat që prekin qytetarët dhe bizneset duhet të vlerësohen, nëse ato krijojnë të drejta apo detyrime. Megjithatë në shumicën e ligjeve, ka pak dispozita ligjore që kanë të bëjnë me të drejtat dhe obligimet. Në ato instanca është e përshtatshme që të vlerësohen vetëm disa dispozita të ligjit (shih: pjesën b).

b) *Kur duhet vlerësuar vetëm disa dispozita të një ligji ose të një pjese të tij?*

39. Siç përmendet shkurtimisht më lart, kur ligji përmban vetëm disa drejta dhe obligime, dhe kur këto dispozita mund të izolojnë nga pjesa tjetër e ligjit, atëherë vlerësimi duhet të koncentrohet fillimisht në këto dispozita. Kjo do t'i minimizonte kostot e vlerësimit.

40. Pjesa tjetër, ligji që shqyrton situata të ndryshme ligjore (çështje), që kanë nevojë për vlerësim ndaras: për shembull, kur bëhet vlerësimi i Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve Penale, autoritetet publike do të vlerësojnë ndaras zbatimin e dispozitave që kanë të bëjnë me shëndetin nëpër burgje, dhe ato që kanë të bëjnë me ekzekutimin e gjobave.

41. Në rastet tjera, është shumë më e dëshirueshme të adresohen çështje të caktuara të zbatimit të përcaktuara në një ose në disa dispozita, ose të adresohet një çështje e veçantë e një pjesë të legjislacionit. Për shembull, kur është e përshtatshme³⁰ vlerësimi do duhej fokusuar vetëm në çështjet e përfitimeve financiare: për vlerësimin e Ligjit për Turizmin, do të mund vendosin fokusin në ndikimin ekonomik të pakos turistike. Dikush mund të vendosë që të përqendrohet vetëm në dallimin në mes të kostove të vlerësuara të dispozitave mjedisore të një ligji, përkundër kostove efektive të këtyre dispozitave³¹.

2. A duhet bërë vlerësimi i legjislacioni sekondar?

42. Vlerësimi ex-post zakonisht fokusohet në legjislacionin primar, por kur legjislacioni sekondar është çështje e implementimit të tij, atëherë edhe kjo çështje gjithashtu duhet të merret në konsideratë. Legjislacioni sekondar duhet të vlerësohet kur ka ndikim të rëndësishëm në kornizën ligjore³². Veç kësaj, legjislacioni sekondar duhet gjithmonë të merret parasysh kur legjislacioni primar është “korniza ligjore”³³, në këtë rast e vetmja mënyrë për të shqyrtuar rezultatet e legjislacionit primar është duke bërë shqyrtimin e legjislacionit sekondar.

³⁰ Nuk është e përshtatshme të koncentrohemi në çështjet e shpenzimeve buxhetore kur bëni vlerësimin e Ligjit Nr. 04/L-137 për Mbrojtjen e Burimeve të Informacionit.

³¹ Shih për shembull, Vlerësimin ex-post të shpenzimeve për biznesin e Legjislacionit Mjedisor të BE-së, Raporti i Komisionit Evropianë, 2006: “*trajtoni pyetjen se në çfarë mase ish-ante dhe vlerësimet ex-post të shpenzimeve të biznesit që rezultojnë nga legjislacioni mjedisor i BE-së të ndryshojë, si mund të shpjegohen këto dallime, dhe çfarë janë pasojat për vlerësimin e kostos*”. http://ec.europa.eu/environment/enveco/ex_post/pdf/costs.pdf

³² Qeveria e Britanisë së Madhe bënë dallimin në mes « shqyrtimin e legjislacionit ex-post » (për legjislacionin primar), dhe « shqyrtimi post implementimit » (për legjislacionin sekondar), duke vënë në dukje se kjo është pjesë e një cikli të politikave.

³³ Legjislacioni bazë përcakton objektivat e përgjithshme por lejon detajizimin e dispozitave të cilat hartohen në legjislacionin sekondar

43. Rëndësia e legjislacionit sekondar duhet gjithashtu të jetë subjekt i vlerësimit. Rëndësia e legjislacionit sekondar duhet të vendoset nga ministritë para fillimit të vlerësimit dhe duhet dorëzuar Zyrës së Kryeministrit së bashku me listën vjetore të ligjeve nën vlerësim. Për ta vlerësuar se çka nënkupton legjislacion sekondar me rëndësi, ministritë duhet të sqarojnë vlerën shtesë të vlerësimit ex-post të legjislacionit sekondar.³⁴ Kur të përcaktohet që legjislacioni sekondar është mjaft i rëndësishëm, vlerësuesi mund të shqyrtojë aspekte të ndryshme të legjislacionit sekondar. Vlerësimi se çfarë e përbën legjislacionin sekondar aq të rëndësishëm. Për shembull, duhet të përcaktohet nëse legjislacioni sekondar:
1. A është nxjerr siç përcaktohet nga legjislacioni primar?
 2. Cilat janë efektet e legjislacionit sekondar dhe në veçanti?
 - a) A është arritur qëllimi i përcaktuar nga legjislacioni primar?
 - b) Nëse jo, cilat janë arsyet e nënvizuara?
44. Fokusi në legjislacionin sekondar mund të jetë po ashtu kontekstual. Për shembull, kur një ligj primar përcakton se legjislacioni sekondar do të vendosë procedurat e nevojshme administrative dhe të tjera procedura, një vlerësim i legjislacionit sekondar mund të përqendrohet në ngarkesa të papritura që mund të jenë krijuar nga dispozitat në legjislacionin sekondar.

Ligji Nr. 03/L-149 për Shërbimin Civil³⁵

“Ligji për Shërbimin Civil kërkon aprovimin e një game të legjislacionit sekondar në fushat e cekura si më tutje: procedurat për mundësi të barabarta, procedurat e ankesave, rekrutimi, periodha provuese, përshkrimi i detyrave të punës, vlerësimit të paraqitjes, procedurat disiplinore, orari i punës dhe vijueshmëria, procedurat e pushimit vjetor, evidencat e personelit dhe ndërprerja e punës, dhe përfaqësimin e komuniteteve në shërbimin civil”. Në dhjetor 2012, 21 pjesë të legjislacionit sekondar janë nxjerrë.

Një vlerësim ex-post i Ligjit për Shërbimin Civil do të kërkojë një kontroll:

- Nëse i tërë legjislacioni sekondar është nxjerr? Në këtë fazë ka mundësi që jo i gjithë legjislacioni është nxjerrë;
- Në mesin e atyre që tashmë janë nxjerrë, cila ka nevojë për tu vlerësuar në procesin e vlerësimit ex post?

Përzgjedhja duhet bere duke u bazuar në objektivat kryesore: Rregullorja 04/2010 për “Procedurat e përfaqësimit të drejtë dhe proporcional për komunitetet jo shumicë në Shërbimin Civil në Kosovë” është njëra që do të duhej dorëzuar për shqyrtim apo ekzaminim³⁶, në përputhje me nenin 11 të ligjit duhet të sigurojë përfaqësim të drejtë dhe proporcional të komuniteteve në Shërbimin Civil të Kosovës në nivelin qendror dhe lokal, siç është përcaktuar me paragrafin 3 të këtij neni”.

³⁴ Shih: “what happened next? A study of Post-Implementation Reviews of secondary legislation: Government response”, Report to the House of Lords, 2010.

³⁵ Shih Raportin e OSBE-se “Implementimi i Legjislacionit për Shërbyesit Civil në Kosovë – shkurt 2013.”

³⁶ Dhe të shkohet përtej cekjes se faktit të adoptimit të tij. Vlerësimi i punësimit të pjesëtareve të Komuniteteve jo-shumicë në Shërbimin Civil në Kosovë dhe ndërmarrjet publike, Zyra e Kryeministrit, 2013.

3. Çfarë çështjesh duhet të merren parasysh gjatë vlerësimit të ligjit?

45. Për të zbatuar në mënyrë të qartë vlerësimin ex-post, duhet identifikuar në mënyrë të qartë çështjet në të cilat duhet të koncentrohet Vlerësimi ex-post. Me qëllim të identifikimit, është e rëndësishme të shikohen sfidat kryesore (p.sh. objektivat e tyre). Objektivat/sfidat mund të gjinden në vlerësimin e ndikimit rregullativ (VNR). Kur një VNR i tillë nuk është nxjerrë, atëherë objektivat/sfidat e ligjit mund të identifikohen në bazë të shikimit të ligjit. Në çfarëdo rasti, qëllimet që përmban ligji duhet të ekzaminohen.
46. Objektivat e legjislacionit në mënyrë të përgjithshme janë të përfshira në nenet e para të çdo ligji (siç janë: “parimet e përgjithshme”, “dispozitat e përgjithshme”, “qëllimi”, “parimet udhëzuese”)³⁷, ato mund të gjenden edhe në memorandumun shpjegues të bashkëngjitur në projektligj. Objektivat duhet, natyrisht, të përcaktohen në mënyrë të qartë në vlerësimin e ndikimit rregullativ (VNR), kur një VNR i tillë është nxjerrë, atëherë në vlerësimin ex-post të ligjit duhet theksuar atë.
47. Vlerësimin ex-post duhet të eksplorojë nëse:
- Këto objektiva janë arritur në mënyrë efektive dhe efikase;
 - Nëse rezultatet e nxjerra kanë arritur objektivat e parashikuara;
 - Dhe nëse jo, cilat janë arsyet e identifikuar nga vlerësimi ex post?
48. Për shembull për të vlerësuar shumë gjerë objektivin e “qasjes universale ndaj shërbimeve cilësore dhe kujdesit themelore shëndetësor”, duhet të jetë e nevojshme që të identifikohen së paku:
- Veprimet e nevojshme që duhet të ndërmerren për të krijuar në mënyrë efektive këtë qasje universale, si dhe për të identifikuar treguesit e tillë të qasjes universale;
 - Një indikator mund të jetë numri dhe profili i personave që do të duhej të kenë qasje në kujdesin themelor shëndetësor të përcaktuar sipas ligjit, krahasuar me ata të cilët në mënyrë efektive kanë pasur qasje, dhe identifikimi i arsyeve se pse disa persona nuk kanë qene në gjendje që të kenë qasje në sistemin shëndetësor.

Hapi 4: Identifikimi i zbatuesve

49. Zbatimi i dispozitave të përgjithshme ligjore përfshin një numër të gjerë të zbatuesve, duke përfshirë akterët administrativ (qendror dhe lokal), dhe përdoruesit e fundit të ligjit (qytetarët, banoret, bizneset etj.). Për të siguruar një pasqyrë gjithëpërfshirëse të implementuesve potencial të ligjit, ministra e linjës duhet hartuar një tabelë apo hartë me të gjithë zbatuesit e mundshëm dhe përdoruesit e fundit të ligjit (shih: Shtojcën shembullin 2, i cili duhet të zgjerohet përshtatshëmrisht). Për të identifikuar zbatuesit e mundshëm duhet konsideruar: a) deri në çfarë mase zbatuesit mund të ofrojnë informata nga terreni, dhe; b) deri në çfarë mase mund të jenë ndikuar nga ligji.

³⁷ Shih për shembull, Ligjin 2013-04-1-249 në sigurimin shëndetësorë, qëllimet për; formim të qasjes universale për qytetarët dhe banoret e Republikës së Kosovës në shëndetësi kualitative, shërbimet për përmirësimin e kujdesit shëndetësorë dhe sigurimi financiar si mbrojtje ndaj shpenzimeve.

Nga kush të merren informatat mbi implementimin e dispozitave ligjore? Praktika e shteteve anëtare të BE-së³⁸

Janë disa shembuj të zbatuesve të informatave në lidhje me implementimin e ligjit:

Aktor të jashtëm: kërkesë për përgjigje duke përfshirë edhe ankesat, sugjerimet duke përfshirë edhe qytetarë individualë, bizneset, OJQ-të dhe partnerët socialë. Gjithashtu edhe përfaqësuesit e organizatave të punëtorëve mund të japin një kontribut.³⁹

Institucionet jo ekzekutive: Komisionet parlamentare, Zyra Kombëtare e Auditorit ose Auditorët e Gjykatës.

Autoritetet e decentralizuar publike: komunat, zyrtaret e shërbimeve publike.

Institucionet e pavarura: për shembull, Avokati i Popullit.

Hapi 5: Identifikimi i burimeve të informacionit dhe të dhënat e nevojshme për vlerësimin ex-post

50. Është e rëndësishme që ministritë e linjës të identifikojnë të gjitha burimet e informatave për të marrë të dhëna të mjaftueshme për çështjet e zbatimit. Për tu adresuar kjo çështje, ministritë e linjës duhet:

- Të përcaktojnë të dhënat që duhet mbledhur, në lidhje me fushëveprimin e vlerësimit dhe çështjet kyçe që duhet të vlerësohen (si me lartë në hapin 3). Secili vlerësim ex-post do të kërkojë një grup të veçantë të të dhënave që duhet mbledhur;
- Të identifikojnë në fazën e hershme të procesit të implementimit se cilat janë burimet aktuale për mbledhjen e këtyre të dhënave, a janë publike, ose nga sektori privat apo nga shoqëria civile. Identifikimi mund të bëhet nga anëtarët e grupit dhe nën mbikëqyrjen e ministrisë së linjës, ashtu si është sqaruar në pikën 2.3.1 c), më poshtë. Zbatuesit e identifikuar në hapin 4, mund gjithashtu të japin informata të rëndësishme nga terreni. Grupi kryesor i të dhënave mund të mblidhet, nga të gjitha burimet ekzistuese relevante dhe publike të informacionit, siç janë statistikat dhe baza e të dhënave publike, gjithashtu raportet e aktiviteteve të Kuvendit, Institucionet e pavarura (Avokati i Popullit), inspektoratet ose Agjencitë Ekzekutive,⁴⁰ Ministria e linjës duhet të identifikojë të gjitha studimet e thella që mund të jenë të nxjerra nga organizatat ndërkombëtare, ekspertë evropianë etj., si dhe të gjitha informatat dhe të dhënat e dorëzuara nga OJQ-të dhe shoqëria civile etj., dhe;
- Të identifikojnë se çfarë të dhënash mund të mungojnë për t'i vlerësuar çështjet kyçe, dhe nëse të dhënat janë të zhdokura, të kihet parasysh vendosja e mekanizmave të rinj të mbledhjes së të dhënave që adreson nevojat e atij vlerësimi specifik. Për shembull, kur të vlerësohet një ligj që përcakton vepra të reja penale në fushën e mjedisit, është e nevojshme për të krijuar një mekanizëm raportimi nga gjykatat dhe/ose të shërbimit të policisë në lidhje me rastet e ndërlidhura me vlerësimin.

³⁸ Raporti Final i Grupit të Nivelit të Lartë për Rregullim më të Mirë, Grupi Punues në Vlerësimin Ex-post, 2012.

³⁹ 13 nga 17 shtetet anëtare të anketuara kanë raportuar që vlerësimi ex-post mund të fillojë nga reagimi i palëve të interesuara.

⁴⁰ E tërë veprimtaria e raportimit mund të jetë e detyrueshëm, nëse si e tillë është sanksionuar në legjislacion.

51. Kur te grumbullohen të dhënat, ministria e linjës, do të sigurojë që të gjitha të dhënat e nevojshme janë të qasshme dhe të jenë në dispozicion për vlerësimin ex-post.
52. Për të trajtuar çështjen e mbledhjes së të dhënave, ministritë e linjës, në bashkëpunim të ngushtë me ZKM-në mund të kenë parasysh që t'i përgjigjen pyetjeve në vijim të vendosura nga Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar:

Konsideratat kryesore kur planifikoni për mbledhjen e të dhënave

Libri Magneta – UK – 2011 – 7.11

- Çfarë të dhënash duhet që të mblidhen për të dhënë matje të besueshme dhe të qëndrueshme kundrejt objektivave të një politike?
- Çfarë të dhënash shtesë duhet të mblidhen për të përmbushur kërkesat e politike bërësve për reagimet në politikën dhe për të mbështetur çdo vlerësim të planifikuar?
- Kush do të jetë përgjegjës për mbledhjen e të dhënave?
- Kur këto të dhëna do të mblidhen?
- Cilat janë kornizat kyçe për përmbledhje?
- Si do të mbledhin, transferohen dhe ruhen këto të dhëna?
- Në çfarë formati kërkohen të dhënat?
- Si do të verifikohen të dhënat për të siguruar se këto të dhëna janë të sakta dhe në përputhje me kërkesat përkatëse?

53. Për të bërë vlerësimin ex-post, është e nevojshme të kemi një sistem të qëndrueshëm të mbledhjes së të dhënave. Kosova duhet të përmirësojë procesin e mbledhjes së të dhënave⁴¹ ministritë dhe autoritetet përkatëse duhet të përmirësojnë procesin e mbledhjes së të dhënave në një mënyrë shumë pragmatike, në përputhje me standardet më të mira ndërkombëtare. Për shembull të dhënat mbi mbledhjen e sistemit të drejtësisë, udhëzuesi nga Këshilli i Evropës, ka definuar indikatorët për efikasitetin e drejtësisë (gjqësi kualitative dhe efikase)⁴² dhe llojet e të dhënave që duhet mbledhur për të matur kualitetin, efikasitetin e sistemit të drejtësisë kombëtare.
54. Nëse krijohet një sistem i grumbullimit të të dhënave, një hap shtesë për autoritetet e Kosovës do të ishte të përforcojnë vazhdimisht sistemin e grumbullimit të të dhënave gjatë zbatimit të këtij Udhërrëfyese. Zbatimi i këtij Udhërrëfyese mund t'iu shërbejë institucioneve relevante si mundësi për të diagnostikuar sistemin e mbledhjes së të dhënave, dhe të identifikojë zbrastërat gjatë mbledhjes së të dhënave.

⁴¹ Sipas Komisionit Evropian, Dokumenti Strategjik për Kosovën, IPA II, për 2013-2020, "Kosova ka nevojë të përparojë në mbledhjen e të dhënave statistikore pasi ka ndryshime të rëndësishme në mes të BE dhe Kosovës, të dhënat mbi tregun dhe shumë sektorë tjera" faqe 9.

⁴² Vlerësimet nga sistemi i drejtësisë së Evropës, Këshilli Evropian, online: http://www.coe.int/t/dgh/cooperation/cepej/evaluation/default_EN.asp?

55. Ministritë e linjës duhet të marrin në konsideratë zhvillimin e sistemit të bazës së të dhënave dhe mekanizmat reagues nga zbatuesit në mënyrë që të mblidhen dhe të ruhen të dhënat e tilla. Edhe pse ministritë e linjës në përgjithësi merren me një rrjet mjaft të qëndrueshëm të zbatuesve, por që në shumicën e rasteve mekanizmat reagues nuk janë të institucionalizuar apo edhe të themeluar. Njëra ndër çështjet kryesore që duhet adresuar është përmirësimi sa i përket marrjes së të dhënave nga akterët lokal (si: komuna, policia, gjyqësia, shoqëria civile etj.).
56. Mekanizmat reagues *ad hoc* gjithashtu mund të themelohen gjatë grupit punues (shih: piken 2.3. po ashtu). Anëtarët e grupit punues të përcaktuar për Vlerësimin ex-post të një ligji do të duhej të vepronin si pika kontakti për mbledhjen e të dhënave. Për shembull, përfaqësues nga ministritë tjera ose organet tjera publike do të jenë të ngarkuara për mbledhjen e të dhënave për fushat e tyre, ndërsa ministria e linjës do të jetë përgjegjës për të mbledhur të gjitha të dhënat.

**Vlerësimi ex-post mbi Implementimin e Ligjit për Parandalim dhe Mbrojtje nga Diskriminimi –
Ministria e Punës dhe Politika Sociale –Maqedoni –
Raporti Final dhjetor 2013 (OSBE/MPPS)**

Analiza është bazuar në statistikat zyrtare, të cilat janë të qasshme në Byronë e Statistikave Shtetërore, Komisioni për mbrojtjen nga diskriminimi dhe Departamentet e Ministrisë së Punës dhe Politika Sociale. Analiza është bazuar në të dhënat e mbledhura në raportet e organeve dhe institucioneve shtetërore (inspektoratet, agjencitë etj.), institucionet e pavarura (Avokati i Popullit, Akademia për Gjyqtar dhe Prokuror Publik, Gjykata Kushtetuese), dhe partnerët sociale (si Sindikata e Punëtorëve), shoqëria civile e cila është angazhuar në fushën e parandalimit të diskriminimit.

Analiza është mbështetur po ashtu në reagimet e përfituesve nga ligji (p.sh. grupet e marginalizuara dhe të prekura) nëpërmjet OJQ-ve dhe individëve që kanë parashtruar ankesa të Komisioni për Mbrojtje nga Diskriminimi (18 përfaqësues të OJQ-ve dhe 10 qytetarë pjesëmarrës në grupet e fokusuar: OJQ-të gjithashtu u janë përgjigjur sondazhit).

57. Një proces gjithëpërfshirës i Vlerësimit ex-post është njëra ndër kërkesat kryesore të standardeve ndërkombëtare të rregullimit më të mirë që ndihmon sigurimin e Vlerësimit të saktë ex-post. Dhe për fund, është e rëndësishme që mbledhja e të dhënave nga burime të ndryshme duhet të kontrollohet (p.sh. konkluzionet zyrtare duhet të kontrollohen sipas referencave dhe përgjigjeve të shoqërisë civile).

2.2. Zhvillimi i vlerësimit ex-post

58. Ka modele të ndryshme të vlerësimit ex-post që shfrytëzohen për të ndihmuar autoritetet publike të vlerësojnë legjislacionin⁴³. Ky kapitull përfshinë: mënyrën praktike se si të

⁴³ Shih kornizën e OECD të cituar më lartë, Korniza për Rregullim të Politikave Vlerësuese, 2014, që ka krijuar një lidhje mes ex-post vlerësimi të ligjeve dhe politikave. Ex-post vlerësimi i definuar si program ri-shqyrtues sistematik i grumbullit të ligjeve vlerëson rregullat ndaj qëllimeve të definuara qartë duke përfshi edhe kostot e përfitimeve duke siguruar që ligjet të mbesin të azhurnuara, të justifikuar, kostot efektive dhe ju shërbejnë qëllimeve. Kjo përfshin vlerësimin ekonomik e social dhe/ose ndikimet mjedisore. Susan Rose-Ackerman,

bëhet vlerësimi në mënyrë sistematike i çështjeve të ndryshme të identifikuara qysh në fazat e hershme të procesit të vlerësimit ex-post të përshkruar si më lartë (50); indikatorët për të zbatuar vlerësimin dhe hapat metodologjike për të bërë vlerësimin.

59. Një nga modelet më të zakonshme për vlerësimin e legjislacionit është analiza e kosto-përfitimit. Edhe pse me këtë model është interesante të vlerësohet efikasiteti i ligjit, ky model është i pakompletuar, pasi që vlerësimi ex-post duhet të shkojë përtej qasjes kosto-përfitues dhe të përfshijë ndikimet e përgjithshme të pjesës së legjislacionit nën shqyrtim. Vlerësimi ex-post ekzaminon efikasitetin e dispozitave ligjore (arritja e objektivave me një shpenzim të arsyeshëm), por gjithashtu efektivitetin dhe ndikimin e dispozitave ligjore, si dhe identifikon rezultatet e padëshiruara, arsyet e dështimit, si dhe faktorët që kontribuojnë në sukses. Ky vlerësim mund të bëhet duke përdorur analizën sasiore apo cilësore.

2.2.1. Udhërrëfytes:

60. Zhvillimi i vlerësimit ex-post kryesisht konsiston në analizimin e të dhënave të mbledhura për të verifikuar një numër faktorësh. Pyetjet më poshtë duhet parashtruar gjatë procesit të vlerësimit:

- a) Nëse dispozitat e ligjit janë zbatuar në mënyrë efektive nga zbatuesit e fundit të ligjit, veçanërisht:
 - i) Nëse dispozitat janë përmbushur nga pranuesit;
 - ii) Nëse ligji është shkelur në ndonjë mënyrë;
 - iii) Nëse po, cilat janë arsyet e mundshme për mos pajtim/dështim të aplikimit të ligjit?
- b) Rezultatet a kanë arritur qëllimet fillestare të ligjit? Vlerësuesi duhet të identifikon të gjithë faktorët që kanë ndihmuar apo vështirësuar efektshmërinë e ligjit.
- c) Nëse dispozitat ligjore kanë krijuar efektet të dëshiruara (p.sh. ndryshimet e sjelljes);
- d) A kanë ndodhur efekte të padëshiruara apo të papritura?
- e) A janë arritur qëllimet e ligjit me kosto të arsyeshme?
- f) A ka qenë implementimi efektiv (objektivat a janë arritur me kosto të arsyeshme)?
- g) Cilat ishin ndikimet në aspektet sociale-ekonomike që kanë rezultuar nga zbatimi i dispozitave ligjore?
- h) A mund të kemi qëndrueshmëri të ndikimeve pozitive? A mund të tejkalohen ndikimet negative apo të padëshiruara?
- i) Cilat kanë qenë ndikimet në fusha të tjera?

2.2.2. Treguesit

61. Për t'iu përgjigjur pyetjeve të lartcekura, vlerësuesit mund të mbështeten në treguesit e Vlerësimit ex-post. Treguesit mund të krijohen në bazë të praktikës ekzistuese të

Vlerësimi ex-post. Është e rëndësishme të shënohet se të dhënat e mbledhura në fazat e hershme të procesit zbatues do të shfrytëzohen për matjen apo identifikimin e treguesve.

62. Sipas standardeve ndërkombëtare të Vlerësimit ex-post, ekzistojnë 4 lloje të treguesve për vlerësimin ex-post:

1. **Efektshmëria: Objektivat/realizimet:** efektshmëria përfshinë identifikimin e objektivave të ndjekura dhe mbledhjen e të dhënave të nevojshme për të verifikuar arritshmërinë e objektivave. Kjo ngrit pyetjen: Në çfarë niveli janë arritur objektivat fillestare të ligjit?
2. **Efikasiteti:** Efikasiteti konsiston në krahasimin e objektivave dhe rezultateve në raport me shpenzimet. Pyetja që ngritet është: a janë arsyetuar shpenzimet e bëra, duke pasur parasysh ndryshimet që janë arritur?
3. **Koherenca:** A ekzistojnë mospërputhje apo dallime në implementimin e dispozitave ligjore në terren (nga një institucion në tjetrin)?
4. **Përshtatshmëria:** Në çfarë niveli dispozitat ligjore janë respektuar?

63. Kosova ka përvojë në përcaktimin e treguesve në bërjen e politikave, në veçanti siç janë zhvilluar në strategjitë shumëvjeçare dhe planeve të veprimit (shih për shembull, Strategjia për Migrim dhe Plani i Veprimit 2013-2018: Ulje e numrit të azilkërkuesve në shtetet anëtare të BE-së dhe në zonën Shengen). Treguesit efektiv në rastet e azilantëve mund të vlerësohen nga përdorimi i të dhënave kuantitative: përqindjen e numrit të zvogëluar të azilkërkuesve do ta ilustrojnë nëse objektivat janë arritur plotësisht, pjesërisht apo nuk janë arritur fare.

2.2.3. Metodologjia

64. Metodologjia përben një kornizë të përgjithshme që drejton vlerësimin e dispozitave ligjore apo/të ligjit. Është e standardizuar nga natyra dhe është sistematike. Megjithatë fushëveprimi i analizave aktuale duhet të adoptohet me ligjin që është nën vlerësim.⁴⁴ Pjesët në vijim vendosin tri teste që duhet të paraqiten si procedura metodologjike standarde në vlerësimin ex-post. Në procesin e paraqitjes së këtyre testeve dhe me qëllim të sigurimit të vlerësimit të duhur, ministritë e linjës mund të shfrytëzojnë tabelën e Vlerësimit ex-post (shih: Shtojcën 3).

a) Ekzistojnë tri teste kryesore për të kryer një vlerësim ex-post për t'iu përgjigjur pyetjeve të mësipërme të përcaktuara në 2.2.1.:

1. **Testi i pajtueshmërisë:** konsiston në *“vlerësimin e pajtueshmërisë formale me kërkesat procedurale(...) siç janë përcaktuar përshtatshëmrisht në ligje, politika ose udhëzues”*⁴⁵ Ky test nxjerr në pah nëse të gjitha dispozitat që kërkojnë veprime janë zbatuar plotësisht.

Ky vlerësim do të mund të bëhet duke ju përgjigjur pyetjeve siç janë:

- A është nxjerrë dhe publikuar legjislacioni sekondar i nevojshëm?

⁴⁴ Vlerësimi ex-post duhet të ketë parasysh specifikimin e ligjit, dhe të zgjidh cilin ndikim apo rezultat të vlerësojë: disa reforma ligjore mund të nxisin ndikime sociale të rëndësishme (për shembull në shëndetësi), ku disa tjera nuk nxisin (për shembull industrinë e metalit).

⁴⁵ OECD, Rregullatori i Paraqitjes: Vlerësimi Ex-post i Rregullatorit të Mjeteve dhe Institucioneve, 2004, GOV/PGC/REG(2004)6

- A janë adoptuar masat e nevojshme administrative dhe buxhetore?
- A janë përmbushur ndryshimet institucionale të parapara?

Duke ju përgjigjur këtyre pyetjeve vlerësuesi do të kuptojë nëse është bërë implementimi efektiv i legjislacionit nga autoritetet publike.

Për të arritur testin e pajtueshmërisë, ministritë e linjës mund të mbështeten në mjete të thjeshta dhe efikase. Disa departamente të ministrive të linjës në Kosovë veç se kanë krijuar tabelat e pajtueshmërisë/zbatimit, pasi që ligji të hyjë në fuqi, me qëllim të sigurimit që legjislacioni sekondar është nxjerrë në përputhje me dispozitat ligjore. Kjo praktikë e mirë duhet të praktikohet dhe zgjerohet tek të gjitha ministritë. Këto tabela mund të zgjerohen për të përfshirë edhe masat buxhetore dhe administrative, për të përcaktuar: nëse janë ndërmarrë veprimet, nëse nuk janë ndërmarrë veprimet dhe periudha kohore për t'i ndërmarrë këto veprime.

Testi i pajtueshmërisë kryhet përgjithësisht nëpërmes pyetjeve të standardizuara të drejtuar zbatuesve të ligjit (shih një shembull në Shtojcën 6). Pyetësorët duhet të draftohen në mënyrë të ndryshme për komunat dhe shoqërinë civile pasi përgjigjet dhe të dhënat do të jenë të ndryshme. Pyetësorët kanë për qëllim të masin në çfarë niveli dispozitat zbatuese korrespondojnë me nevojat, problemet ose çështjet të cilat janë trajtuar me legjislacion.

2. **Testi i performancës** (masat): konsiston në matjen e efikasitetit në lidhje me të arriturat e qëllimeve fillestare (p.sh. në “parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi”, masat potenciale mund të jenë veprimet e ndërmarrura në lidhje me ngritjen e vetëdijes rreth çështjeve diskriminuese).
3. **Testi i Pritjeve** (rezultatet dhe ndikimet): do të maten efektet e zbatimit të ligjit në një shkallë më të gjerë (për shembull, në iniciativën për "parandalimin e diskriminimit" një masë që mund të vlerësohet është ulja e numrit të personave që janë të diskriminuar përkundër monitorimit të zbatimit të ligjit. Vini re se me qëllim të vlerësimit të kësaj mase, të dhënat para hyrjes së ligjit në fuqi do të duhet të kenë ekzistuar, në mënyrë që të bëhet një analizë krahasuese).

	Objekti	Si ta vlerësojmë	Treguesit	Të maturit
Testi i Pajtueshmërisë	- Veprimet e ndërmarrura për përputhshmërinë me ligjin; - Legjislacioni sekondar i nxjerrë; - Niveli i mos pajtueshmërisë/pajtueshmërisë.	- Tabela e pajtueshmërisë: dispozitat ligjore/legjislacioni sekondar; - Pyetësori drejtuar zbatuesve vendor, nëpunësve përkatës, dhe përdoruesit e fundit.	- Efektshmëria; - Përshtatshmëria.	- Niveli i përputhshmërisë; - Pasojat që korrespondojnë me nevojat, problemet dhe çështjet.
Testi i Performancës	- Identifikimi i masave .	- Pyetësori për zbatuesit; - Statistikat.	- Efikasiteti.	- Arritshmëria e qëllimeve të dispozitave ligjore.

Ndikimi i testit të pritjeve	- Identifikimi i rezultateve; - Ndikimet e pritshme dhe të pa pritshme.	- Anketat; - Statistikat; - Studimet; - Diskutimet e grupeve të fokusit.	- Ndikimet Ekonomike, Sociale dhe Mjedisore janë maksimizuar ose minimizuar.	- Shkallë e lartë e efekteve negative (efektet që shkojnë përtej efekteve të pritshme) ⁴⁶ .
-------------------------------------	--	---	--	--

Shembuj të aktiviteteve dhe rezultateve – shembulli i vlerësimit ex-post të Mbretërisë së Bashkuar

Fusha e politikave	Veprimet	Rezultatet
<i>Kërkesa për punë / Koordinimi i kërkesave për punë</i>	<i>Numri i punëkërkuesve të ndihmuar</i>	<i>Vlera e rezultateve shtesë, apo përmirësimi i efikasitetit të gjetjes së punës</i>
<i>Zhvillimi i njohurive</i>	<i>Numri i vendeve të trajnimit apo/ose numri i atyre që përfundojnë trajnimit</i>	<i>Vlera e kapitalit njerëzor shtesë/ apo kapaciteti i përfitimeve</i>
<i>Rezultatet shoqërore: Shkollat, qendrat shëndetësore</i>	<i>Rezultatet e provimeve (shkollat), numri i njerëzve të trajtuar (qendrat shëndetësore)</i>	<i>Përmirësimi në kapitalin njerëzor (shkolla) / Matja e përfitimeve mjekësore (qendrat shëndetësore)</i>
<i>Ndikimi mjedisor</i>	<i>Hektar të tokës në gjendje jo të mirë, e boshatisur nga popullata</i>	<i>Përmirësimi i produktivitetit të tokës</i>

Burimi: Libri i Gjelbër, Vlerësimi i Qeverisë Qendrore Udhërrëfyese i Thesarit, 2011

b. Si të bëhen këto teste në praktikë

65. Për të bërë vlerësimin ex-post, duhet të identifikohen qëllimet e vlerësimit të ligjit të vlerësuar apo dispozitave juridike. Këto qëllime shërbejnë si objektiva kryesore. Për shembull, ligji që mbështet viktimat e krimit do të mund të kishte si qëllim krijimin e ndihmës juridike; sigurimin e ndihmës financiare; mbrojtjen e të drejtave të viktimave gjatë procedurës penale (shih: “qëllimet fillestare të kornizës ligjore: rasti i mbështetjes Zvicerane të viktimave të krimit” më poshtë). Në ligjin kundër diskriminimit, qëllimi kryesor do të ishte të parandalohet dhe mbrohet individët nga diskriminimi (shih raportin final i Vlerësimit ex-post të Zbatimit të Ligjit për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi, i Maqedonisë, dhjetor 2013).

⁴⁶ Mbështetja e bujqësisë mund të krijojë efekte negative në ndotjen e ujit; numri indirekt i përfituesve të një madhësie (p.sh. numri i palëve të treta për të pasur qasje në një hapësirë) etj.

Qëllimet fillestare të kornizës ligjore: rasti i mbështetjes Zvicerane për viktimat e krimit

<i>Masta e parapara me ligj</i>	<i>Shërbimet këshilluese për viktimat</i>	<i>Kompensimi financiar</i>	<i>Të drejtat e viktimave në procedurë penale</i>
	<p><i>Sa janë të kënaqur viktimat?</i></p> <p><i>Ri-integrimi në jetën shoqërore dhe në tregun e punës.</i></p>	<p><i>Sa janë të kënaqur viktimat?</i></p> <p><i>Ri-integrimi në jetën shoqërore dhe në tregun e punës.</i></p>	<p><i>Shmanga e viktimizimit sekondar.</i></p> <p><i>Balancimi i të drejtave të viktimës dhe pandehurit, qasja e kufizuar e publikut në seanca.</i></p>
Rezultatet e pritura	Zgjidhja e problemave sociale		Rregullimi shoqërore

Burimi: Wernër Bussmann, Vlerësimi i Legjislacionit; Skijimi në akull të Hollë, Zyra Federale e Drejtësisë, Zvicër, Vlerësimi (2010), 16(3) 279–293.

Legjislacioni Zviceran për mbështetjen e viktimave bazohet në tri shtylla:

- 1. Zyrat e Këshillimit ju japin viktimave të krimit mbështetje të menjëhershme dhe këshilla (informata për ndihmën mjekësore, ndihmën psikologjike dhe këshillat juridike).*
- 2. Skemat për kompensim financiar ekzistojnë për ata që nuk janë kompensuar nga agresori apo përmes sigurimit që i përkasin grupit me të ardhura të ulëta.*
- 3. Procedurat gjyqësore janë nxjerr për viktimat në nevojë, p.sh. duke shmangur konfrontimin direkt në mes të agresorit dhe viktimës, apo duke përjashtuar publikun nga seancat në rrethana të veçanta (p.sh. abuzimeve seksuale).*

Shtylla një dhe dy kanë për qëllim që të ndihmojnë viktimat që janë në rrezik që të mos marrin drejtësi. Këto masa ndihmojnë viktimën që të ri-integrohet në jetën shoqërore dhe ekonomike (zgjidhja e problemeve shoqërore). Shtylla 3 krijon kornizën ligjore që ka për qëllim të rregullojë sjelljen e personave dhe organizatave.

66. Duke i përdorur qëllimet e gjetura në tabelën e mësipërme, vlerësuesi do të gjejë një ose dy objektiva që kanë të bëjnë me të:

1. Për viktimat e krimeve qëllime të mundshme mund të jenë: përmbushje e qëllimit për viktimat pas procesit; mbrojtja e të drejtave të viktimës; ikja nga viktimizimi dytësor; balancimi i të drejtave të mbrojtësit dhe viktimës në procedurat penale;
2. Për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi: vlerësuesit zgjedhin të matin fuqizimin e vetëdijesimit, veprimet në rast ankese, vendosja e bashkëpunimit ndër-institucional.

c. Si të vlerësohet ndikimi i legjislacionit?

67. Vlerësimi ex-post nuk është i kufizuar vetëm tek qëllimet e synuara të legjislacionit, pasi që gjithashtu vlerëson ndikimin e legjislacionit në praktikë. Vlerësimi ex-post duhet të jetë në gjendje të monitorojë nëse një ndryshim i caktuar në kornizën legjislative drejtpërdrejt kontribuon në zgjidhjen, zvogëlimin e problemit ose në përmirësimin e situatës në terren⁴⁷. Por në shumicën e rasteve lidhja e drejtpërdrejtë mes dispozitave juridike dhe ndryshimet në terren nuk është se bëhet në mënyrë të qartë. Duhet pasur parasysh që procesi i zbatimit të një pjese të legjislacionit në përgjithësi përfshinë një zinxhir të ndërlikuar të intervenimeve, bashkëveprimeve dhe ndikimeve. Nxjerrja e saktë e ndërlidhjes shkakore nga korniza ligjore në evoluimin e situatës në terren është thelbësore për të përcaktuar nëse një dispozitë e caktuar duhet të përforcohet apo të zgjerohet në

⁴⁷ Për shembull shih: Treasury Board of Canada, Handbook for Regulatory Proposals: Performance Measurement and Evaluation Plan, 2009, <http://www.tbs-sct.gc.ca/rtrap-parfa/guides-eng.asp>

fushë tjetër politike shtesë apo të shfuqizohet. Pra, për të maksimizuar rezultatet e vlerësimit ex-post është e nevojshme për të hetuar ndikimin e legjislacionit me mjete të ndryshme kërkimore (për shembull, në mënyrë që të maten reagimet e grupeve të synuara, vlerësuesi mund të mbështetet në sondazhet e kënaqshmërisë, si dhe analizën e ankesave).

68. Vlerësimi ex-post mund të fillojë ose gjatë zbatimit të ligjit (“formativ”) ose pas zbatimit të tij (“përmbledhës”). Vlerësimet formative dhe përmbledhëse mund të ndërmerren përderisa ka efekte/ndikime të mjaftueshme që rezultojnë nga korniza ligjore.
69. Përveç kësaj, duhet pasur parasysh që vlerësimi ex-post të jetë i planifikuar në atë mënyrë që do të lejonte një kohë për të përmirësuar problemet e gjetura në vlerësim.

2.3. Kush e drejton dhe kush merr pjesë në procesin e vlerësimit?

70. Para se të fillojë vlerësimi efektiv ex-post është e rëndësishme të përcaktohen qartësisht:

- personat përgjegjës për mbledhjen e të dhënave;
- përgjegjësit për analizimin e të dhënave;
- dhe mënyrën e raportimit.

Përveç kësaj, procesi i identifikimit të përgjegjësive mund të ndihmojë në qartësimin e rolit të administratës qendrore.

71. Në shumicën e vendeve procesi i vlerësimit ex-post kryhet nga ministritë përgjegjëse: ato janë përgjegjëse për draftimin dhe zbatimin e ligjeve, ato kanë qasje në të dhëna publike dhe mund të zhvillojnë mekanizma të mbledhjes së të dhënave. Ky proces kryhet nga mbikëqyrja e përgjithshme e shërbimeve të Kryeministrit (Shih p.sh. Francën), që e bënë edhe koordinimin. Në disa vende, siç është Gjermania, vlerësimi ex-post nuk prodhohet sistematikisht nga brenda institucioneve por kryhet nga organizatat e jashtme nën mbikëqyrjen e ministrisë përgjegjëse. Kjo zgjidhje është e rrallë dhe arsyetohet në Gjermani për shkak të strukturës federale të shtetit. Kosova duhet të preferoj zgjidhjen nga brenda institucioneve që është më pak e kushtueshme dhe do t'i përshtatej Strategjisë së përgjithshme për Rregullim më të Mirë.

2.3.1 Udhëheqja: roli i ministrive përgjegjëse

72. Secila ministri duhet të luaj rol udhëheqës në vlerësimin ex-post pasi ato janë të përfshira në draftimin dhe zbatimin e legjislacionit në fushën e tyre. Por, duhet të përcaktohen përgjegjësitë respektive brenda ministrive dhe krijimin e mekanizmit koordinues. Kjo ndihmon që të sigurohemi që ministritë e linjës kanë të dhëna dhe informata të mjaftueshme për çështjet e zbatimit të secilit ligj nën-vlerësim.

73. Për më tej, duhet të qartësohet edhe:

- a) Roli i departamentit programatik (i fushës së caktuar);
- b) Roli i koordinues i departamentit ligjor, dhe;
- c) Koordinimi dhe roli programor i grupeve punuese.

a) Roli i Departamentit programatik (i fushës së caktuar)

74. Në përgjithësi, ministria përgjegjëse për draftimin e ligjit, dhe zbatimin e tij, po ashtu udhëheq procesin e vlerësimit ex-post. Përderisa secili Departament programatik duhet të

jetë përgjegjës për kryerjen e vlerësimit të dispozitave ligjore brenda fushës së tyre të përgjegjësisë duke marrë parasysh dispozitat për ndarjen e kompetencave. Çdo ndarje e përgjegjësive duhet të ketë në konsideratë dispozitat ligjore mbi ndarjen e përgjegjësive.

75. Departamentet programatike e kanë më lehtë të identifikojnë: përgjegjësitë për zbatimin e ligjit; qëllimin e ligjit; efektet e mundshme; të dhënat e disponueshme; dhe praktikën premtuese tashmë të vendosura. Përveç kësaj, ato janë më të përshtatshme të analizojnë ligjet dhe të vlerësojnë procesin e nxjerrjes së legjislacionit plotësues dytësor.

b) Roli koordinues i departamentit ligjor

76. Për të siguruar koordinimin në mes të ministrive të ndryshme dhe departamenteve, çdo ministri duhet të caktojë pikën (personin) e kontaktit për vlerësim ex-post brenda departamentit ligjor, pasi shumë departamente ligjore kanë divizionin e “zbatimit të ligjeve”.

c) Roli koordinues dhe programor i grupit punues

77. Për secilin ligj duhet të themelohet grupi punues si paraprijës i procesit të vlerësimit ex-post. Grupi punues duhet të jetë ngushtë i përfshirë (së paku) në këto faza të vlerësimit ex-post: fazën e programimit në mënyrë që të hulumtojë mandatin vlerësues (fusha e vlerësimit, kriteret e vlerësimit, orari, zbatuesit etj.); dhe në fazën përfundimtare, për të diskutuar rezultatet e vlerësimit. Grupi punues duhet të takohet rregullisht.

78. Anëtarët e grupit punues ndajnë me vlerësuesin(it) të dhënat e tyre apo informatat për çështjen e zbatimit.

Grupi punues përbëhet prej:

1. Departamentit ligjor dhe Departamentit Programatik (të fushës së caktuar) të ministrive përgjegjëse për vlerësimin ex-post (si koordinator dhe bashkë koordinator i grupit punues);
2. Departamenteve tjera të Ministrisë përgjegjëse të përfshira në zbatimin e ligjit, apo në fushën e përgjegjësisë që ndikohet nga ligji.
3. Përfaqësuesve të institucioneve dhe organeve që preken nga ligji, përfshirë agjencitë, Avokatin e Popullit, autoritetet e auditimit, dhe;
4. Kur është e nevojshme, duke marrë parasysh qëllimin e ligjit, përfaqësuesve të shoqërisë civile (që mund të përfshijnë edhe përfaqësues të profesioneve të caktuara që ndikohen nga ligji).

2.3.2 Koordinator: punët ndër-ministore, organet rregullatore të mbikëqyrjes

a. Roli i Zyrës së Kryeministrit (ZKM)

79. ZKM është përgjegjëse për koordinimin e punëve ndër-ministore: është e thirrur të krijoj programin vlerësues ex-post, në bashkëpunim të ngushtë me grupin mbikëqyrës (shih më poshtë). Programi krijohet në baza shumë vjeçare kur një gjë e tillë përcaktohet në dispozitat përkatëse të ligjeve. Ndërsa një program vjetor sipas propozimeve të ministrive do të përcaktojë vlerësimin ex-post që do të bëhet çdo vjet, duke përfshirë legjislacionin që do të vlerësohet, institucionin përgjegjës për vlerësim, afatin kohor dhe arsyetimin për

zgjedhjen e vlerësimit të ligjit përkatës.

80. Pasi që raporti i vlerësimit ex-post të përfundohet, Ministrinë-organet propozuese do të sigurojnë që rezultatet e vlerësimit ex-post të reflektohen në programet e ardhshme legislative dhe do të sigurojë që draft legjislacioni i ri pasqyron përfundimet dhe rekomandimet e raportit vlerësues.

b. Grupi mbikëqyrës

81. Do të krijohet një grup mbikëqyrës që përbëhet prej përfaqësuesve të të gjitha Departamenteve Ligjore dhe do të shërbejë si pikë koordinimi për vlerësimin ex-post të të gjitha ministrive përgjegjëse. Grupi do të udhëhiqet nga përfaqësuesit e ZKM-së.

82. Grupi mbikëqyrës do të përgatisë dhe mbikëqyrë zbatimin e programit dhe rezultatet e vlerësimeve ex-post.

83. Grupi mbikëqyrës do të luaj rol këshillëdhënës për të ndihmuar në zhvillimin e planit vlerësues. Çdo vit, në shtator, grupi mbikëqyrës shqyrton dhe finalizon draft listën legislative që do të vlerësohet, e propozuar nga ministrinë përgjegjëse.

84. Secili drejtor i Departamentit Ligjor do ta dërgojë listën e ligjeve të propozuara nga ministria e tij/saj të Zyra e Kryeministrit: propozimi i secilës ministri përgjegjëse do të ketë të bashkëngjitur një njoftim shpjegues të shkurtë për arsyet pse është propozuar ligji për vlerësim ex-post, arsyeja e vlerësimit (qëllimet, fusha e vlerësimit), çështjet kryesore më të rëndësishme për vlerësimin (synimet që do të vlerësohen), si dhe afati i vlerësimit e të cilat i dërgohen grupit mbikëqyrës.

85. Zyra e Kryeministrit në bashkëpunim me grupin mbikëqyrës është përgjegjëse për krijimin e listës përfundimtare të ligjeve që duhet vlerësuar gjatë vitit të ardhshëm si dhe afatit kohor për vlerësimin ex-post.

86. Afati kohor: Pasi që lista të jetë aprovuar, secila ministri përgjegjëse duhet ta krijojë grupin e vet punues dhe ta mbajë takimin e parë brenda muajit pas marrjes së njoftimit për listën nga secila ministri. Drafti i parë i raportit të vlerësimit ex-post duhet t'i dorëzohet zyrës së Kryeministrit brenda tre muajve pasi të jetë mbajtur takimi i parë i grupit punues, drafti përfundimtar i raportit të vlerësimit ex-post duhet t'i dorëzohet zyrës së Kryeministrit. ZKM-ja sipas nevojës ofron opinione, ndërsa kur është e nevojshme edhe rekomandime, mund të paraqes çështjen për shqyrtim në grupin mbikëqyrës.

87. Grupi mbikëqyrës takohet rregullisht (një herë në muaj sipas nevojës dhe më shpesh) për të shqyrtuar përparimet e grupeve punuese të ministrive përgjegjëse që kryejnë vlerësimin ex-post. Për secilin ligj që kryhet vlerësimi, zyrtari përkatës i raporton grupit mbikëqyrës rezultatet e vlerësimeve që janë duke u bërë.

88. Grupi mbikëqyrës mund të jep një mendim këshillues. Një raport i shkurtë i përparimit i draftuar nga ministria përgjegjëse dhe kur është e aplikueshme edhe rekomandimet nga grupi mbikëqyrës i dorëzohet ZKM-së.

2.3.3. Procesi gjithëpërfshirës i një vështrimi të plotë: përfshirë përfaqësuesit e Shoqërisë Civile

89. Përfshirja e pikëpamjeve të qytetarëve përfshirë edhe përfaqësuesit e shoqërisë civile janë vendimtare në sigurimin e një vështrimi të plotë të ndikimit socio-ekonomik të legjislacionit.
- Përfshirja e përfaqësuesve të shoqërisë civile gjatë vlerësimit ex-post i shërben dy qëllimeve të rëndësishme.
1. Ndhmon në sigurimin që informacioni për ndikimin socio-ekonomik të dispozitave ligjore në vlerësim është më gjithëpërfshirës, dhe;
 2. Paraqet informata mbi nivelin e pranueshmërisë së dispozitave ligjore. Këshillimet me Shoqërinë Civile në zbatimin e rezultateve mund të ndihmojnë në identifikimin e shqetësimeve kryesore për legjislacionin. Përveç kësaj, mund të ndihmojë më tej në identifikimin e arsyeve të mundshme për mospërputhjen/zbatimin e dispozitave të caktuara ligjore.
90. Në pajtim me Strategjinë e Qeverisë për Bashkëpunim me Shoqërinë Civile 2013 – 2017 (qëllimi nr. 1. Sigurimi i pjesëmarrjes së fuqishme të shoqërisë civile në draftimin dhe zbatimin e politikave dhe legjislacionit), për çdo pjesë të legjislacionit që vlerësohet ex-post, ministria përgjegjëse përcakton fushëveprimin e konsultimit (palët e interesuara, OJQ-të) dhe kohën e konsultimeve.
91. Shoqëria Civile varësisht nga përbërja e ligjit që vlerësohet mund të merr pjesë në grupet punuese të krijuara nga ministrinë përgjegjëse.

3 Raporti i vlerësimit ex-post dhe pasojat e tij

92. Ekzistojnë së paku dy arsye për raportin e vlerësimit ex-post:
- U ndihmon draftuesve të legjislacionit të identifikojnë ndryshimet e nevojshme apo përmirësimet që i duhet bërë kornizës ekzistuese ligjore, dhe;
 - Siguron që Qeveria të mbahet përgjegjëse pasi që raporti thekson vështirësitë/dështimet dhe nënvizon përgjegjësitë për dështimet e zbatimit të kornizës ligjore.
93. Për të plotësuar të dy arsyet e përshkruara më lart për hartimin e raportit të vlerësimit ex-post, përmbajtja e saj duhet të:
1. Theksoj qëllimet e ligjit;
 2. Përcaktojë arsyet, fushën, mandatin, arsyet dhe metodën e vlerësimit;
 3. Të tregojë nëse dhe se si objektivat janë arritur (identifikimin e çështjeve kyçe, dhe për secilën prej çështjeve të përfshijë rezultatet e testit të pajtueshmërisë, testin e paraqitjes, dhe testin e ndikimit);
 4. Krahasojë të arriturat dhe rezultatet ndaj efekteve të pritshme të ligjit;
 5. Të identifikojë efektet e papritura, negative apo pozitive dhe mënyrat e maksimizimit të efekteve pozitive dhe tejkalimit të atyre negative;
 6. Përmbajë përfundimet, dhe;
 7. Përmbajë rekomandimet për hapat e mëtejshëm që duhet ndërmarrë.

94. Raporti i vlerësimit ex-post për pjesët e rëndësishme të legjislacionit (që merren p.sh. me të drejtat fundamentale, zgjidhjet inovative, reforma në shkallë të gjerë etj.) duhet të shpërndahen gjerësisht dhe publikohen në faqet publike të internetit. Kjo shtrirje në shkallë të gjerë si dhe publikimi do të ndihmojnë në rritjen e ndërgjegjësimit publik në lidhje me procesin legjislativ.
95. Institucionet përkatëse janë përgjegjëse për zbatimin e rekomandimeve të raportit dhe të sigurojnë që rezultatet e vlerësimit ex-post të informojnë për programin e ardhshëm legjislativ.

4. Zbatimi dhe shqyrtimi i Udhërrëfyesit

4.1. Zbatimi

96. Për të lehtësuar zbatimin e këtij Udhërrëfyesi dhe përvetësimin e tij nga të gjitha palët e interesuara, në gjashtëmujorin e parë pas lëshimit të këtyre udhëzimeve, ZKM duhet të identifikojë për t'i vlerësuar një ose dy ligje si pilot projekt. Fushëveprimi i këtyre ligjeve duhet të jetë mjaft i madh, në mënyrë që grupet e punës të mund të përfshijnë përfaqësues nga një numër i madh i ministrive.
97. Për të garantuar vlerësime efikase ex-post, është e rëndësishme që personat përgjegjës që udhëheqin vlerësimet të jenë po aq të shkathtë sa edhe ata që janë përgjegjës në rend të parë për draftimin e legjislacionit. Andaj trajnimi duhet të konsiderohet si prioritet, përndryshe vlerësimi ex-post nuk do të jetë mjaftueshëm i besueshëm për të shprehur nevojën për ndryshim të legjislacionit. Është shumë e rëndësishme të ngritën aftësitë e duhura brenda Qeverisë, brenda ministrive përgjegjëse, si dhe autoriteteve lokale. Sesionet e trajnimit dhe punëtoritë duhet të organizohen rregullisht për shërbyesit civil të departamenteve programore dhe departamenteve ligjore të ministrive përgjegjëse për të ngritur ndërgjegjësimin për çështjet dhe shqetësimet e zbatimit.
98. Të gjithë vlerësuesit ex-post, si dhe pikat (personat) kontaktuese për vlerësimin ex-post të ministrive përgjegjëse, të trajnohen para se të caktohen si vlerësues apo si pikë (personat) kontaktuese. Ata/ato gjithashtu duhet të trajnohen gjatë mandatit të tyre në mënyrë që të përmirësojnë aftësitë dhe metodologjinë e tyre.
99. Udhëzimet duhen të shpërndahen gjerësisht te shërbyesit civil të departamenteve programatike dhe departamenteve ligjore të ministrive përgjegjëse, që janë përgjegjës për draftimin dhe zbatimin e ligjit. Udhëzimet gjithashtu duhet të vihen në dispozicion të agjencive qeveritare dhe organeve të administruara nga shteti si dhe të autoritetet lokale, pasi që edhe ato janë të përfshira në procesin e zbatimit. Udhëzimet duhet vënë në dispozicion në faqen e internetit të Qeverisë së Kosovës si dhe të jenë lehtë të qasshme për publikun e përgjithshëm.
100. ZKM-ja është përgjegjëse për zbatimin dhe rishikimin e këtyre udhëzimeve për vlerësimin ex-post të legjislacionit bazuar në praktikat më të mira dhe reagimet e marra nga përvojat në vlerësimet ex-post.

4.2. Shqyrtimi

101. Udhërrëfytyesi për Vlerësimin ex-post duhen të jetë mjet i gjallë dhe duhet të ndryshohet për të reflektuar praktikën e reja premtuese në Kosovë. Për ta pasuruar edhe më tej Udhërrëfytyesin ekzistues do të mund të krijohet një forum on-line që do të përfshinte: Pyetje/Përgjigje; Komente/Propozime si dhe si të përmirësohen udhëzimet; referencat në standardet ndërkombëtare dhe zhvillimet ndërkombëtare për vlerësimet ex-post.

Kualiteti i vlerësimeve ex-post Përvoja Australiane – Vlerëso vlerësimet
<ul style="list-style-type: none"> • A përmban vlerësimi të tërë informacionin përkatës? • A e shqyrtton dhe diskuton përshtatshmërinë e vazhdueshme të rregullores? • A i diskuton ndikimet për të gjitha grupet e interesit? • A e përshkruajnë efektin e ndërhyrjes së qeverisë në atë mënyrë që i ndihmon lexuesit të kuptojnë nëse rezultatet e synuara janë arritur në mënyrë efikase? • A i raporton saktë ndikimet (pozitive dhe negative) dhe identifikon ndonjë paqartësi në të dhënat? • A janë raportuar pikëpamjet e të gjithë aktorëve në mënyrë të ekuilibruar? • A janë përfundimet logjike në bazë të provave dhe në fuqinë e të dhënave?

(2012) Shënim për udhëzimet për shqyrtimin e zbatimit pasues

Analizat/Shqyrtimet Ex-post për Rregulloret ekzistuese			
Indikatorët e Paraqitjes			
<i>Pyetësor</i>			
	Po, Ky indikator është i disponueshëm publikisht	Po, ky tregues është së brendshmi në dispozicion	Jo
Përqindja e analizave ex-post në përputhje me kërkesat/udhëzimet formale			
Indikatorët e kualitetit të analizës ex-post (p.sh. për qindja e vlerësimeve ex-post kur vlerësimi i ndikimit ekonomik dhe social ka qenë i kualitetit të mjaftueshëm)			
Rezultatet e anketimit të perceptimit/mendimit për dobishmërinë/kualitetin e praktikave të analizave ex-post			

Nëse jeni përgjigjur po në secilën pyetje më lart, luteni të sqaroni se si qeveria juaj i përdor indikatorët, d.m.th. çka bën qeveria/administrata juaj me rezultatet?

Nëse jeni përgjigjur po në 'Rezultatet e anketimit të perceptimit/mendimit për dobishmërinë/kualitetin e praktikave të analizave ex-post', luteni të përcaktoni kush është anketuar.

Burimi: OECD (2014), Korniza për vlerësimin rregullativ politik.

Referencat

- Qeveria Australiane (2014), Udhëzues për rregullore i Qeverisë Australiane.
http://www.cuttingredtape.gov.au/sites/default/files/documents/australian_government_guide_regulation.pdf
- Qeveria Australiane, Departamenti i Financave dhe De-rregullimit (2012), Njoftim udhëzues për rishikim të pas-zbatimit, f. 24.
- David BARNHIZER (2013), Boshllëku në zbatim: Çka ndikon në suksesin apo dështimin e ligjit?, Universiteti Shtetëror i Klevelandit.
- Werner BUSSMANN (2010), “Vlerësimi i Legjislacionit: Patinazhi në akull të hollë”, Vlerësim, 16(3), 279-293.
- Cary COGLIANESE (2012), Matja e Performancës rregullative, Vlerësimi i ndikimit Rregullativ dhe Politikës rregullative, publikim i OECD-së.
- Komisioni Evropian (2013), Udhëzimet për Konsultimet publike të Komisionit për Vlerësim.
- Komisioni Evropian (2013), Fuqizimi i themeleve të Rregullimit të mençur – përmirësimi i vlerësimit, COM(2013) 686 final.
- Komisioni Evropian (2007), Përgjigjja ndaj nevojave strategjike: Fuqizimi i përdorimit të vlerësimit, SEC(2007)213.
- Zyra për Përgjegjësi të Qeverisë (2012), Dizajnimi i Vlerësimeve, 2012 Ribotim– GAO-12-208G, SHBA.
- HM Treasury (UK) 2011, Libri Magenta, Udhëzues për vlerësim.
- Këshilli Kombëtar për Kontroll Rregullativ (2013) (*Normenkontrollrat*), Expertizë për zbatimin e Vlerësimeve Ex-post, Praktikrat e mira dhe përvojat në shtetet tjera, Gjermani.
- OECD (2014), Korniza për Vlerësimin e Politikave Rregullative.
- Zyra për menaxhment dhe buxhet (Qeveria e SHBA-së), Perspektivat analitike, buxheti i Qeverisë së SHBA-së, Viti fiskal 2015, faqet. 65-70,
<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/spec.pdf>
- OSBE (2013), Raport për Zbatimin e Legjislacionit të Shërbimit Civil në Kosovë.
- OSBE (2012), Raport për Legjislacionin Shumë gjuhësor në Kosovë dhe Sfidat.
- OSBE (2012), Raport për Masat e zbatimit për legjislacionin me ndikim në të drejtat e njeriut në Kosovë.
- Republika e Kosovës (2014), Strategjia e Rregullimit më të mirë 2014-2020, Vlerësimi i Vlerësimit Rregullativ.

Republika e Kosovës (2014), Udhëzime praktike për Afrimin e Legjislacionit me Legjislacionin e Bashkimit Evropian.

Republika e Kosovës (2014), Strategjia e Qeverisë për bashkëpunim me Shoqërinë Civile 2013-2017.

Republika e Kosovës (2014), Udhëzues për Funkcionin Mbikëqyrës të Komisionëve Parlamentare.

SHTOJCAT

SHTOJCA 1

Fleta e Planifikimit Strategjik – Modeli

Ministritë e linjës duhet te përdorin këtë tabelë në fazën e hershme të vlerësimit në mënyrë që të kenë: një përmbledhje të veprimeve zbatuese; listë të zbatuesve të legjislacionit; burimeve të të dhënave; rastet kur të dhënat janë të nevojshme por nuk janë mbledhur; kohë brenda së cilës duhet të fillohet dhe zbatohet vlerësimi; indikatorët e përcaktuar në pikën 2.2.2.

Shembull i Ligjit për Sigurimin Shëndetësor

Qëllimet	Veprimet zbatuese	Zbatuesit	Burimi i informacioneve për zbatimin	Të dhënat e padisponueshme	Afati për vlerësim	Indikatorët e zbatimit efikas	Afati raportimit
Qasja e përgjithshme në shërbimet themelore shëndetësore	- masat administrative	- administrata publike (Ministria e Shëndetit, Ministria e Buxhetit etj.) - institucionet shëndetësore	- Renditja e të gjitha institucioneve që ofrojnë raporte periodike mbi Shëndetin - Avokati i Popullit ...	Çfarë të dhëna? Veprimet që duhet të ndërmerren për t'i mbledhur ato	6 muaj		Raporti afatmesëm Raporti Përfundimtar
	- përshtatja e institucioneve shëndetësore	- administrata publike (Ministria e Shëndetit, Ministria e Buxhetit etj.) - institucionet shëndetësore			1 vjet		
	- veprimet e komunikimit	- autoritetet publike - publiku i gjerë			6 muaj		

SHTOJCA 2
Renditja e Zbatuesve

		Emërtimi i Zbatuesit	Roli në procesin e zbatimit	Të dhënat e ofruara	I ndikuar nga ligji
Autoritetet Publike	Administrata Qendrore				
	Agjencitë				
	Komunat				
Autoritetet e Pavarura	Avokati i Popullit				
Zbatuesit	Organizatrat tregtare të punës				
	Entitetet				
	Qytetarët				

	Ndikuar pak
	Ndikuar mesatarisht
	Ndikuar shumë

Shtojca 3
Tabela e Vlerësimit Ex-post

Kërkesat	Veprimet	Rezultatet	Ndikimet
Masat ligjore (korniza e re e sigurimeve)			<u>Ndikimi Social</u> (më shumë kategori të mbuluara nga sistemi i sigurimit social, ndikimi në shëndetin publik...) <u>Ndikimi Financiar</u> (veçanërisht për financat publike, si shkurtime) <u>Efektet e padëshiruara</u> (Mashtrimet në sigurimin social)
Nxitësit (p.sh. përjashtimi nga pagesat sociale për disa grupe të caktuara të shërbyesve, si për shembull NMV-të)			<u>Ndikimi Ekonomik</u> <u>Efektet negative</u>
Masat Administrative (procedura e re)			<u>Ndikimi në burokraci</u>

- **Ndryshimet e parapara me ligj**
- **Ndryshimet e paparapara**
- **Efektet e pa dëshiruara**
- **Efektet e pa parashikuara – të jashtme (më tej se sa ndikimi i ligjit)**

SHTOJCA 4

Procesi i vlerësimit, Modeli i Komisionit Evropian: Hapat dhe Organizimi

Aktivitete (kronologjia)	Specifikat	Akte të përgjegjës
Shqyrtimi		Funksioni vlerësues/Drejtimi i përgjithshëm i zgjeruar
Planifikimi		
Krijimi i grupit mbikëqyrës		Njësia operative/ Menaxheri Vlerësues
Mandati	Të brendshëm/Të jashtëm/Të përzier	
Metodologjia (dhe nëse me kontratë të jashtme: Termat e Referencës)	Pyetjet vlerësuese	
Hulumtimi dhe Analiza		
Raportet e vlerësimit		
Vlerësimi i kualitetit		
Shpërndarja e rezultateve	Mësimi më i gjerë organizativ (punëtori) brenda institucioneve evropiane (Shtetet Anëtare, Parlamenti Evropian, Këshilli)	
Plani pasues		
Zbatimi pasues		
Futja në Vlerësimin e ri të Ndikimit dhe iniciativat e politikave	Mësimi më i gjerë organizativ brenda institucioneve evropiane	

Burimi: Konsultimet publike për udhëzimet e Komisionit për Vlerësim (Nëntor 2013)

SHTOJCA 5

Planifikimi i Vlerësimit Ex-post – Tabelat – Praktika Australiane

(Burimi: Zyra e Praktikave më të mira të dokumenteve Rregulluese)

1. Vlerësimi Ex-post i kërkuar

Tabela 1: Statusi i shqyrtimit të post-zbatimit dhe përputhshmëria

Status SHPZ	Në përputhje	Nuk është në përputhje	TOTAL
Të pa zbatuara	13		13
Të pa filluara	47		47
Të filluara	9	2	11
Të përfunduara –të pa publikuara	3		3
TOTAL	72	2	74

Departamenti i Avokatit të përgjithshëm

Titulli i propozimit rregullues					
Përshkrimi i propozimit rregullues	Arsyeja për SHPZ	Data e zbatimit	Data e fillimit të SHPZ-së	Statusi i SHPZ-së	Përputhshmëria e SHPZ-së

Krimi i organizuar për tu përballuar

Paketa e masave për të luftuar krimin e organizuar dhe fuqizimi i sigurisë në përballje.	Nuk është në përputhje	Maj 2013	Maj 2015	Nuk ka filluar	Në përputhje
--	------------------------	----------	----------	----------------	--------------

Ndalimi i importimit të substancave të paautorizuar psikoaktive

Paraqet një 'barrë të kundërt të provës' skemë që ndalon importin e substancave psikoaktive, përveç nëse ato janë të autorizuara si të sigurta dhe ligjore.	Nuk është në përputhje	Nuk është zbatuar	..	Nuk ka filluar	Në përputhje
---	------------------------	-------------------	----	----------------	--------------

Ligji 2008 Rishitja e së drejtës së honorarit për artistët pamor

Krijon një të drejtë për rishitje të patjetërsueshme të honorarit për artistët pamor.	Nuk është në përputhje	Qershor 2010	Qershor 2013 ^b	Ka filluar	Në përputhje
Përmirësimet nga shqyrtimi për Sektorin e Pavarur Australian të prodhimit të filmave ^a					
Zbaton paketën e përmirësimeve të kompensimit tatimor për programin e filmit.	Nuk është në përputhje	Shtator 2011	Shtator 2013	Ka filluar	Në përputhje

2. Vlerësimet e kompletuara Ex-post

Titulli i propozimit rregullues

Përshkrimi i propozimit rregullues	Arsyeja për SHPZ	Data e zbatimit	Data e fillimit të SHPZ-së	Statusi i SHPZ-së	Përputhshmëria e SHPZ-së
------------------------------------	------------------	-----------------	----------------------------	-------------------	--------------------------

Përcaktimi i Ofruesit të Shërbimeve Tele-komunikuese (Shërbimet Mobile Premium) 2010 (Nr.1)

Ndalon ofruesit e përmbajtjes premium për SMS dhe MMS t'i tarifojë klientët për shërbimet që ata nuk i kanë autorizuar dhe kërkon informacione të qarta për natyrën dhe çmimin e shërbimit.

Nuk është në përputhje

Maj 2010

Maj 2012

Përfunduar Publikuar

Në përputhje

Përcaktimi i Ofruesit të Shërbimeve Tele-komunikuese (Shërbimet Mobile Premium) 2010 (Nr.2)

Autorizon ACMA-në të lëshojë një urdhër të përkohshëm të mos faturimit për t'i ndaluar ofruesit e dyshuar të përmbajtjes t'i faturojnë klientët gjersa është duke e hetuar atë shërbim.

Nuk është në përputhje

Nëntor 2010

Nëntor 2012

Përfunduar Publikuar

Në përputhje

SHTOJCA 6

Modeli i Pyetësorit Zbatues

Të shpërndahet te zbatuesit (ministritë përgjegjëse, administrata lokale e publike, lokalitetet)

1. Në çfarë konteksti është ofruar politika?
2. Çfarë faktorë e kanë lehtësuar apo komplikuar zbatimin e ligjit?
3. A keni hasur në vështirësi në zbatimin e ligjit?
 - a. Nëse po, a mund t'i paraqisni vështirësitë?
 - b. Nëse po, a ishit në gjendje të gjeni zgjidhje për tejkalimin e atyre vështirësive? Çfarë ishin zgjidhjet tuaja për problemet e paraqitura në 3 (a)?
 - c. Nëse nuk keni qenë në gjendje t'i tejkaloni vështirësitë, paraqitni arsyet e mundshme pse ato vështirësi janë shfaqur?
4. Deri në çfarë mase zbatuesit punojnë në përputhje me dispozitat ligjore?
 - a. Aty ku aplikohet, listoni jo përputhshmëritë (dispozita e tillë është shumë e ndërlikuar dhe të çon në kuptimin e mangët të marrësit e gjithashtu edhe punonjësve).
 - b. Identifikoni rastet specifike të jo-përputhshmërisë (tregon nëse i afekton grupet e caktuara të marrësve).
5. A është zbatuar ligji në vazhdimësi nëpër lokalitete?
 - a. Nëse jo, identifikoni ndryshimet dhe arsyet e mundshme të atyre ndryshimeve.
6. A janë arritur qëllimet e ligjit?
 - a. Nëse jo, hetoni arsyet e ndryshimit mes pritjeve dhe rezultatit.
7. A janë arritur qëllimet me kosto të pranueshme? A ka pasur kosto të paparaparë?